

**SUOMEN KUODES MÄÄRÄAIKAISRAPORTTI
ALUEELLISIA KIELIÄ TAI VÄHEMMISTÖKIELIÄ KOSKEVAN
EUROOPPALAISEN PERUSKIRJAN TÄYTÄNTÖÖNPANOSTA**

HUHTIKUU 2023

SISÄLLYS

JOHDANTO	6
OSA I	6
1. PERUSTIEDOT SUOMEN VÄESTÖSTÄ JA KIELISTÄ	6
Suomen väestö äidinkielen mukaan	6
2. ALUEELLISIA KIELIÄ TAI VÄHEMMISTÖKIELIÄ KÄYTTÄVIEN LUKUMÄÄRÄT SUOMESSA	8
Alueellisten kielten tai vähemmistökielten puhujien lukumäärät	8
Ruotsin kieli	8
Saamen kielet	9
3. EI-ALUEELLISET KIELET JA NIITÄ KÄYTTÄVIEN LUKUMÄÄRÄT SUOMESSA	9
Romanikieli	9
Venäjän kieli	10
Tataari	10
Jiddiš	11
Karjalan kieli	11
<i>Karjalan kielen elvytyshanke</i>	12
Viron kieli	12
Viittomakieli	12
<i>Viittomakieliasian neuvottelukunta</i>	13
<i>Viittomakielibarometri 2020</i>	13
4. HALLITUSOHJELMA, STRATEGIAT, SELONTEOT, KERTOMUKSET JA SELVITYKSET	13
Hallitusohjelma 2019–2023	13
Kolmas kansallinen perus- ja ihmisoikeustoimintaohjelma 2020–2023	14
Kielipoliittinen ohjelma	14
Kansalliskielistrategia	15
Koulutuspoliittinen selonteko	15
Kertomus kielilainsäädännön soveltamisesta 2021	15
5. KANSALLINEN LAINSÄÄDÄNTÖ	16
Saamelaiskäräjistä annetun lain uudistaminen	16
6. KIELELLISTEN PERUSOIKEUKSIEN TOTEUTUMISEN VALVONTA	17
Ennakollinen ja jälkikäteinen valvonta	17
Valtioneuvoston oikeuskansleri	18
Ratkaisu koskien Kansaneläkelaitoksen saamenkielisten palvelujen kehittämistä	18
Eduskunnan oikeusasiamies	18
Ratkaisu koskien lapsen oikeutta sosiaalipalveluihin ruotsin kielellä	18
Ratkaisu koskien saamenkielisten kielellisten oikeuksien toteutumista haettaessa kiireellistä toimeentulotukea	19
Huomautus Väestörekisterikeskukselle sen menettelystä koskien saamenkielisten diakriittisten merkkien merkitsemisestä Väestötietojärjestelmään	19
7. KIELELLISIÄ OIKEUKSIA EDISTÄVIÄ RAKENTEITA	20
Kieliasian neuvottelukunta	20
Kansalliskieliverkosto	20

Valtioneuvoston perus- ja ihmisoikeusverkosto	20
8. MINISTERIKOMITEAN SUOSITUSTEN TÄYTÄNTÖÖNPANOSTA	21
Suositus – Saamenkielisen opetuksen vahvistaminen saamelaisten kotiseutualueen ulkopuolella	21
Kielipoliittisen ohjelman toimenpiteet.....	21
Saamen kielten ja saamenkielisen opetuksen kehittämistyöryhmä	21
Suositus – Lisätoimet ruotsin- ja saamenkielisten sosiaali- ja terveyspalvelujen saavuttamiseksi..	22
Ruotsin- ja saamenkielisten sosiaali- ja terveyspalvelujen saavutettavuus toisen asteen koulutuksen osalta	22
Ruotsinkielinen sosiaali- ja terveysalan koulutus.....	23
Saamenkielinen sosiaali- ja terveysalan koulutus	23
Rahoitus saamenkielisen sosiaali- ja terveysalan koulutuksen kehittämiseksi.....	24
Korkeakoulujen saamenkielinen sosiaali- ja terveysalan henkilöstön koulutuksen rahoitus	24
Sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä annettu laki.....	24
Hyvinvointialueista annettu laki.....	25
Saamenkielisten oikeudet sosiaali- ja terveyspalvelujen kehittämisen yhteydessä	25
Saamenkielisten palvelujen kehittäminen tulevaisuuden sote-keskus hankkeessa	26
Valtionavustus saamenkielisten sosiaali- ja terveyspalvelujen turvaamiseksi	26
Kansalliskielistrategia	26
Vuoden 2020 Kielibarometri	26
Valtionavustus saamen kielilain 31 §:n mukaisiin erityiskustannuksiin.....	27
Maakuntalaki	27
Saamelaisten totuus- ja sovintoprosessi	27
Näkemyksiä kielellisten oikeuksien toteutumisesta sosiaali- ja terveyspalveluissa	28
Suositus – Romanikielisten opettajien koulutuksen lisääminen, romanikielisen oppimateriaalin tuotannon laajentaminen ja romanikielen opetustarjonnan parantaminen	29
Romanikielen elvytysohjelma.....	29
Kielipoliittisen ohjelman toimenpiteitä.....	29
Näkemyksiä romanikielisestä ja romanin kielen opetuksesta	29
Suositus – Tietoisuuden lisääminen Suomen alueellisista kielistä ja vähemmistökielistä sekä suvaitsevaisuuden niitä kohtaan	30
Tietoisuus viidennen valvontakierroksen tuloksista	30
<i>A. Viidennen valvontakierroksen tulosten julkaiseminen .....</i>	<i>30</i>
<i>B. Viidennen valvontakierroksen tulosten seuranta .....</i>	<i>31</i>
<i>C. Kansalaisyhteiskunnan osallistuminen kieliperuskirjan täytäntöönpanoon ja toimenpiteet osallistumisen kehittämiseksi.....</i>	<i>31</i>
<i>D. Muut toimenpiteet tietoisuuden levittämiseksi peruskirjasta.....</i>	<i>31</i>
OSA II	32
7 ARTIKLA: TAVOITTEET JA PERIAATTEET	32
1a) Alueellisten ja vähemmistökielten tunnustaminen kulttuuririkkaudeksi.....	32
1b) Hallinnollisista rajoista.....	32
Sosiaali- ja terveydenhuollon uudistusta koskeva lainsäädäntö.....	32
Käräjäoikeusverkoston uudistaminen	32
1c) Alueellisten kielten tai vähemmistökielten edistäminen	33
Näkemyksiä alueellisten kielten ja vähemmistökielten edistämisestä	34
1d) Alueellisten kielten tai vähemmistökielten käyttämisen helpottaminen ja/tai rohkaiseminen puhelilanteissa ja kirjallisesti.....	34
1e) Alueellisia kieliä tai vähemmistökieliä käyttävien ryhmien yhteyksien tukeminen ja kehittäminen.....	35
1f) Alueellisten kielten tai vähemmistökielten asianmukainen opetus ja opiskelu	35

1g) Muiden kuin alueellista kieltä tai vähemmistökieltä puhuvan mahdollisuudet oppia alueellista kieltä tai vähemmistökieltä	35
1h) Alueellisten kielten tai vähemmistökielten korkeakouluopiskelun ja tutkimuksen edistäminen	35
1i) Eri valtioissa asuvien samaa kieltä puhuvien ryhmien välisen vaihdon edistäminen	35
2. Aiheettoman alueellisiin kieliin tai vähemmistökieliin liittyvän erottelun poistaminen	35
3. Kunnioitus, suvaitsevaisuus ja kieliryhmien välinen keskinäinen yhteisymmärrys	35
Yleinen kieli-ilmapiiri	35
<i>Hanke kieli-ilmapiirin parantamiseksi</i>	35
<i>Kansalliskielistrategia</i>	36
<i>Vuoden 2020 Kielibarometri</i>	36
<i>Vuoden 2020 Saamebarometri</i>	36
Vihapuheen torjunta	37
<i>Rasmin vastainen toimintaohjelma</i>	37
<i>Seurantaselvitys vihapuheesta ja häirinnästä ja niiden vaikutuksesta eri väestöryhmiin</i>	37
<i>Poliisin toimia vihapuheen tunnistamiseksi ja torjumiseksi</i>	37
<i>Poliisin tulosoheutus</i>	38
<i>Poliisihallituksen ohjeistus poliisille viharikosten luokittelua varten</i>	38
<i>Venäjänkielisiin kohdistuva vihapuhe</i>	38
<i>Näkemyksiä kieli-ilmapiiristä</i>	38
4. Kieliryhmien tarpeet ja toivomukset määriteltäessä kielipolitiikkaa	38
Neuvottelukunnat	38
Kieliasian neuvottelupäivä	39
5. Peruskirjan 7 artiklan 1-4 kappaleiden sisältämien periaatteiden soveltaminen ei-alueellisiin kieliin	39
Aloite romanikielen osalta	39
OSA III	39
III.1 RUOTSI: VÄHEMMÄN PUHUTTU KANSALLISKIELI	39
8 ARTIKLA: KOULUTUS	39
Kokonaisselvitys ruotsinkielisestä koulutuksesta	39
9 ARTIKLA: OIKEUSVIRANOMAISET	40
Oikeusvaltion takeet ja oikeuslaitoksen kehittäminen –työryhmä	40
Poliisin kielellisten asioiden koordinaatioryhmien perustaminen	40
Kielelliset oikeudet poliisien koulutuksessa	40
10 ARTIKLA: HALLINTOVIRANOMAISET JA JULKISET PALVELUT	41
Digi- ja väestötietovirasto	41
Valtioneuvoston asetus kuntien kielellisestä asemasta	42
Hätäkeskustoiminta	42
Pelastustoimi	43
Vaaratiedotteet	43
Käypä hoito –suositusten kääntäminen ruotsin kielelle	43
11 ARTIKLA: JOUKKOVIESTIMET	44
Tuki valtakunnallisille vähemmistökieliselille sanomalehdille ja sähköisille julkaisuille	44
Ruotsinkielinen radio- ja tv -toiminta	44
12 ARTIKLA: KULTTUURITOIMINTA JA PALVELUT	44
Taiteen edistäminen ja muu kulttuuritoiminta	44
13 ARTIKLA: TALOUS- JA YHTEISKUNTAELÄMÄ	45
Valtion omistamat yhtiöt	45

14 ARTIKLA: YHTEYDET VALTAKUNNAN RAJOJEN YLI.....	45
III.2 SAAMEN KIELI: ALUEELLINEN VÄHEMMISTÖKIELI.....	45
8 ARTIKLA: KOULUTUS.....	45
Varhaiskasvatus- ja hoito	45
<i>Rahoitus varhaiskasvatuksen ja -hoidon saamenkieliseen opettajankoulutukseen.....</i>	<i>45</i>
<i>Kielipesät.....</i>	<i>46</i>
<i>Saamen kielten koulutus ja saamenkielinen opettajankoulutus.....</i>	<i>46</i>
<i>Saamenkielinen oppimateriaalityö .....</i>	<i>46</i>
9 ARTIKLA: OIKEUSVIRANOMAISET	48
Poliisien sähköiset palvelut ja saamenkielisen henkilöstön lisääminen	48
10 ARTIKLA: HALLINTOVIRANOMAISET JA JULKISET PALVELUT	48
Hätäkeskustoiminta.....	48
Pelastustoimi	48
11 ARTIKLA: JOUKKOVIESTIMET	49
Ylen saamenkieliset sisällöt ja palvelut	49
12 ARTIKLA: KULTTUURITOIMINTA JA PALVELUT.....	49
Dihtosis –hanke	49
13 ARTIKLA: TALOUS- JA YHTEISKUNTAELÄMÄ.....	50
14 ARTIKLA: YHTEYDET VALTAKUNNAN RAJOJEN YLI.....	50
Pohjoismainen saamelaisopimus.....	50
Suomen ja Venäjän välisen rajaliikenteen rajoittaminen.....	50
LIITTEET.....	50

JOHDANTO

1. Tämä on Suomen hallituksen kuudes määräaikaisraportti Euroopan neuvoston alueellisia kieliä tai vähemmistökieliä koskeva eurooppalaisen peruskirjan (SopS 23/1998) täytäntöönpanosta. Raportti kattaa ajanjakson marraskuusta 2017 huhtikuuhun 2023.
2. Peruskirjassa vähemmistökielet jaotellaan kolmeen ryhmään. Ensimmäiseen ryhmään kuuluvat alueelliset kielet tai vähemmistökielet. Näillä tarkoitetaan kieliä, joita perinteisesti käytetään tietyllä valtion alueella ja joita käyttävät valtion kansalaiset muodostavat muuta väestöä lukumääräisesti pienemmän kansanosan. Suomessa tähän ryhmään kuuluu saamen kieli.
3. Toiseen ryhmään kuuluvat valtion alueella vähemmän puhutut viralliset kielet. Suomessa tällainen asema on ruotsin kielellä.
4. Kolmantena ryhmänä peruskirjassa määritellään niin sanotut ei-alueelliset kielet. Näillä tarkoitetaan kieliä, joita perinteisesti puhutaan tietyssä valtiossa, mutta joita käyttävät kansalaiset eivät asu tietyllä alueella. Suomessa tyyppinen tämän ryhmän edustaja on romanikieli. Ei-alueellisiin kieliin lukeutuvat Suomessa myös venäjän, tataarin, jiddišin ja karjalan kielet.
5. Raportissa kerrotaan myös viron kielestä ja viittomakielistä Suomessa.

OSA I

1. PERUSTIEDOT SUOMEN VÄESTÖSTÄ JA KIELISTÄ

Suomen väestö äidinkielen mukaan

6. Tilastokeskuksen ennakkotietojen mukaan Suomen väkiluku oli joulukuun 2022 lopussa 5 565 519.¹ Väkiluku kasvoi vuoden 2022 aikana 17 278 hengellä. Väestönkasvua ylläpiti muuttovoitto ulkomailta, sillä maahanmuuttoa oli 34 780 enemmän kuin maastamuuttoa.
7. Tilastokeskus² tilastoi Suomessa asuvia henkilöitä kansalaisuuden, kielen ja syntymämaan mukaan. Henkilöitä voidaan tilastoida myös syntyperän mukaan, joka muiden Pohjoismaiden tapaan tarkoittaa henkilön vanhempien syntymämaata. Koska väestölaskenta tehdään rekistereiden pohjalta, ei Suomi voi tuottaa virallista tilastoa etnisistä ryhmistä.
8. Henkilötietolain (523/1999) mukaan etnisyyttä koskevien tietojen kerääminen ja julkaiseminen on Suomessa sallittua tilastointia varten. Arkaluonteisten henkilötietojen käsittely on 11 §:n mukaan kielletty.
9. Perustuslain mukaan Suomen kansalliskielet ovat suomi ja ruotsi. Kielilaisissa (423/2003) on täsmälliset säännökset oikeudesta käyttää suomea ja ruotsia valtion viranomaisissa, kunnallisissa viranomaisissa, tuomioistuimissa sekä julkisia hallintotehtäviä muutoinkin hoidettaessa.
10. Kansalliskielten elinvoimaisuutta ja tasavertaista asemaa edistetään vuonna 2021 hyväksytyllä uudistetulla valtioneuvoston Kansalliskielistrategialla.³ Saamelaisilla alkuperäiskansana sekä romaneilla ja muilla ryhmillä on perustuslain mukaan oikeus ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan. Saamen kielen käytöstä viranomaisissa on oma lakinsa, saamen kielilaki (1086/2003).

---

¹ [Väestön ennakkotilasto - Tilastokeskus \(stat.fi\)](#).

² https://www.stat.fi/artikkelit/2013/art_2013-09-23_003.html?s=0#5

³ [Nationalspråkstrategin, Kansalliskielistrategia : Statsrådets principbeslut, Valtioneuvoston periaatepäätös - Valto](#)

11. Tilastokeskus tuottaa väestörakennetilastoa jossa kuvataan Suomessa vakinaisesti asuvia Suomen ja ulkomaiden kansalaisia. Henkilöistä tilastoidaan muun muassa kieli. Tilastokeskuksen tiedot pohjautuvat puolestaan Digi- ja väestörekisterikeskuksen ylläpitämään väestötietojärjestelmään ja siihen kirjattuihin äidinkielitietoihin. Väestötilastoissa äidinkieleksi lasketaan se kieli, joka on ilmoitettu lapsen äidinkieleksi samassa yhteydessä, kun hänen nimensä on ilmoitettu väestörekisteriin.

12. Suomessa on myös paljon ihmisiä, jotka ovat eri syistä kaksi- tai monikielisiä. Väestötietojärjestelmään voi kuitenkin merkitä vain yhden äidinkielen ja tämän lisäksi asiointikieleksi joko suomen tai ruotsin kielen. Väestötietojärjestelmään ilmoitettu äidinkieli ei vaikuta henkilön kielellisiin oikeuksiin. Väestötietojärjestelmään merkityjä kielitietoja käytetään hyödyksi erilaisissa viranomaistarkoituksissa, esimerkiksi tilastoinnissa sekä palvelutarpeen ennakoinnissa.⁴

13. Suomessa jokainen päättää itse äidinkielestään. Viranomaisen on oma-aloitteisesti selvítettävä, mikä on henkilön rekisteröity äidinkieli. Toisen maan kansalaisella on samat oikeudet kuin Suomen kansalaisella käyttää suomea tai ruotsia viranomaisissa.

Taulukko 1. Väestö kielen mukaan 31.12.2022

Äidinkieli	2019	2020	2021	2022	%
Kotimaiset kielet yhteensä	5 112 648	5 100 946	5 090 199	5 067 978	91,1
suomi	4 822 690	4 811 067	4 800 243	4 778 891	85,9
ruotsi	287 954	287 871	287 933	287 052	5,2
saame	2 004	2 008	2 023	2 035	0,0
Vieraskieliset yhteensä	412 644	432 847	458 042	495 992	8,9
venäjä	81 606	84 190	87 552	93 535	1,7
viro, eesti	49 427	49 551	50 232	50 318	0,9
arabia	31 920	34 282	36 466	39 069	0,7
englanti	22 052	23 433	25 638	29 448	0,5
somali	21 920	22 794	23 656	24 647	0,4
farsi, persia	14 118	15 105	16 432	18 097	0,3
kurdi	14 803	15 368	15 850	16 603	0,3
kiina	13 064	13 778	14 780	15 735	0,3
albania	11 806	12 664	13 830	15 576	0,3

⁴ Maistraatin lomake äidinkielitiedon tallentamiseksi väestötietojärjestelmään, <http://www.maistraatti.fi/fi/lomakkeet/>, viitattu 1.3.2023.

vietnam	11 094	11 562	12 310	13 138	0,2
Yhteensä	5 525 292	5 533 793	5 548 241	5 563 970	100

Lähde: Tilastokeskus: https://www.tilastokeskus.fi/tup/suoluk/suoluk_vaesto.html#vaesto-kielen-mukaan

2. ALUEELLISIA KIELIÄ TAI VÄHEMMISTÖKIELIÄ KÄYTTÄVIEN LUKUMÄÄRÄT SUOMESSA

Alueellisten kielten tai vähemmistökielten puhujien lukumäärät

14. Tiedot alueellisen kielen tai vähemmistökielen puhujien lukumäärästä pohjautuvat väestötietojärjestelmään, jota ylläpitää Digi- ja väestötietovirasto.⁵ Tietojen rekisteröinti perustuu kansalaisten ja viranomaisten lakisääteisiin ilmoituksiin. Yksityishenkilöistä talletetaan rekisteriin nimi ja henkilötunnus, osoitetiedot, kansalaisuus ja äidinkieli, tieto perhesuhteista sekä syntymä- ja kuolintiedot. Tilastokeskus laatii Digi- ja väestötietovirasto antamien tietojen perusteella tilastoja muun muassa kansalaisuuden, kielen ja syntymämaan mukaan.⁶

15. Kielirekisteröinnin periaatteena on, että henkilöllä on ainoastaan yksi oma kieli, joka hänellä on oikeus valita. Oma kieli määräytyy siten ilmoituksen mukaan. Jokainen voi halutessaan myöhemmin ilmoittaa muutoksia väestötietojärjestelmään merkittyyntietoon.⁷

Ruotsin kieli

16. Suomen perustuslain perusoikeussäännöksissä todetaan Suomen kaksikielisyys ja suomen ja ruotsin kielen tasavertainen asema kansalliskielinä sekä turvataan siihen liittyvät yksilölliset ja ryhmäkohtaiset oikeudet. Säännöksessä käytetään äidinkielen sijasta käsitettä oma kieli.

17. Perustuslain mukaan hallintoa järjestettäessä tulee pyrkiä yhteensopiviin aluejaotuksiin, joissa turvataan suomen- ja ruotsinkielisen väestön mahdollisuudet saada palveluja omalla kielellään samanlaisten perusteiden mukaan. Kielellisiä perusoikeuksia on täsmennetty kielilaissa (423/2003).

18. Kielilain keskeisimpänä tarkoituksena on säännellä perustuslain 17 §:ssä turvatusta jokaisen oikeudesta käyttää tuomioistuimessa ja muussa viranomaisessa omaa kieltään, joko suomea tai ruotsia, valintansa mukaan. Tavoitteena on, että jokaisen oikeus oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin ja hyvään hallintoon taataan kielestä riippumatta sekä että yksilön kielelliset oikeudet toteutetaan ilman, että niihin tarvitsee erikseen vedota.

19. Koska ruotsi on toinen Suomen kansalliskielistä, ruotsin kieltä käyttävistä ei varsinaisesti voida puhua kansallisena vähemmistönä, vaan lähinnä kieliryhmänä eli *de facto* kielellisenä vähemmistönä.

20. Vuoden 2022 lopussa 287 052 henkilöä ilmoittanut ruotsin kielen omaksi kielekseen väestötietojärjestelmään.

21. Suomen ruotsinkielisen väestön oikeuksia edistää *Svenska Finlands folkting*, joka toimii ruotsinkielisen väestön sivistyksellisten ja yhteiskunnallisten olojen kehittämiseksi sekä ruotsin kielen aseman edistämiseksi Suomessa. Sen tehtäviin kuuluu tukea ja vahvistaa ruotsinkielistä kulttuuria Suomessa. Folktingetin tehtävistä on säädetty lailla (1331/2003).

⁵ <https://dvv.fi/>

⁶ <http://www.tilastokeskus.fi>

⁷ Henkilötietolain 11 §; (523/1999). Arkaluonteisia tietoja saa kuitenkin kerätä henkilörekisteriin laissa tai asetuksessa säädettyin edellytyksin. Arkaluonteisten henkilötietojen julkisuudesta on säädetty erikseen.

Saamen kielet

22. Perustuslain 17 §:n 3 momentin mukaan saamelaisilla alkuperäiskansana sekä romaneilla ja muilla ryhmillä on oikeus ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan. Saamelaisten oikeudesta käyttää saamen kieltä viranomaisessa säädetään lailla (1086/2003).

23. Saamelaiskäräjien vuonna 2019 keräämien tilastojen mukaan Suomessa on 10 759 saamelaista. Saamelaiset ovat kotiseutualueellaan vähemmistönä alueen noin 18 600 asukkaasta. Suomen saamelaisista jo yli puolet (7 353) asuu saamelaisten kotiseutualueen ulkopuolella.

24. Vuoden 2022 lopussa Suomessa oli 2 035 henkilöä ilmoittanut saamen kielen äidinkielenkseen väestötietojärjestelmään. Saamen kielilain 7 §:n mukaan saamelaisella on oikeus ilmoittaa väestörekisteriin äidinkielenkseen saame. Koska kaikki saamea äidinkielenään puhuvat eivät ole käyttäneet tätä oikeutta, virallisen tilaston osoittama saamenkielisten määrä ei osoita saamen kieltä käyttävien todellista määrää. Väestötietojärjestelmään voi merkitä äidinkielenksi vain yhden kielen. Saamelaisella voi olla kaksi, jopa kolme äidinkieltä, jolloin äidinkielenksi merkitään usein suomi. Lisäksi huomattava osa saamen kielten käyttäjistä on toisen kielen puhujia, joiden määrästä ei ole saatavilla tietoja.

25. Vuodesta 2013 lähtien väestötietoihin on ollut mahdollista merkitä äidinkielenksi jokin tietty saamen kieli: etelä-, inarin-, kildinin-, koltan-, luulajan- tai pohjoissaame.

26. Saamelaiskäräjät on lailla (974/1995) perustettu saamelaisten itsehallintolin. Saamelaiskäräjät toimii oikeusministeriön hallinnonalalla, mutta se on itsenäinen valtion viranomaisista. Saamelaiskäräjien tehtävänä on toteuttaa perustuslaissa sille säädettyjä tehtäviä eli toteuttaa saamelaista kulttuuri-itsehallintoa sekä turvata saamelaisen alkuperäiskansakulttuurin säilyminen ja kehittyminen. Saamelainen kulttuuri-itsehallinto koskee saamelaisten kotiseutualuetta, josta on säädetty saamelaiskäräjälailla. Alueeseen kuuluvat Enontekiön, Inarin ja Utsjoen kuntien alueet sekä Lapin paliskunnan alue Sodankylän kunnasta. Saamelaisten kotiseutualueen kunnat ovat kielilainsäädännön mukaan suomenkielisiä. Saamen kielilain (1086/2003) mukaan Utsjoen kunta on saamelaisenemmistöinen kunta.

27. Lisäksi Saamelaiskäräjien kautta myönnetään rahoitusta saamelaiselle kulttuurille ja yhdistyksille, nuorisotoimintaan, saamenkielisille varhaiskasvatus- ja sosiaali- ja terveystalve- luille sekä saamenkieliseen oppimateriaalituotantoon.

3. EI-ALUEELLISET KIELET JA NIITÄ KÄYTTÄVIEN LUKUMÄÄRÄT SUOMESSA

Romanikieli

28. Yleisesti Suomessa käytetään arviota romaniväestön määrästä, joka on noin 10 000 henkilöä. Romanikielen lautakunta on kuitenkin tuonut esiin, että Suomen romanien lukumääräarvio on laadittu noin 30 vuotta sitten, ja että eräät tutkijatahot ovat katsoneet, että tämä arvio on vanhentunut ja että Suomen romanien tosiasiallinen nykyinen lukumäärä on huomattavasti tätä suurempi. Alueellisten romaniasiaien neuvottelukuntien arvion mukaan romaneja asuu Etelä-Suomen alueella noin 4 500, Länsi-, Lounais- ja Sisä-Suomen alueella noin 2 000, Itä-Suomessa noin 1 500 ja Pohjois-Suomessa ja Lapissa yhteensä noin 1 200.⁸ Romanit asuvat hajallaan eri puolilla Suomea ja jakaantuvat alueellisesti epätasaisesti. He elävät pääasiallisesti suurissa kaupungeissa. Muista EU-maista Suomeen muuttaneiden romanien määrä on tassisessa kasvussa ja niin ikään esimerkiksi Bulgarian ja Romanian romanimurteiden äidinkielis-

---

⁸ Rajala S. ja Schwartz M. (2020). Romanilapset varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa. Selvitys vuosilta 2018–2019. Opetushallitus. Raportit ja selvitykset 2020:26, s. 8.

ten puhujien määrä kasvaa Suomessa. Suomen romaneja arvioidaan asuvan Ruotsissa noin 3 000 - 4 000.

29. Suomen romaneista noin 30–40 prosenttia puhuu romanikielen pohjoista murretta, kaaloa. Romanikieltä käytetään lähinnä romaniyhteisön keskuudessa. Suomen romanikieli on uhanalainen kieli, jonka elvyttämiseksi on julkaistu Suomen romanikielen elvytysohjelma. Romanikieli on mahdollista merkitä äidinkieleksi väestötietoihin. Tätä mahdollisuutta ei kuitenkaan ole hyödynnetty käytännössä juuri lainkaan, koska romanit pelkäävät etnistä rekisteröintiä kielen perusteella.

30. Romaniasiaain neuvottelukunta (RONK) toimii sosiaali- ja terveysministeriön yhteydessä romanien ja viranomaisten välisenä yhteistyöelimenä. Neuvottelukunnan tehtäviin kuuluu muun muassa romaniväestön yhteiskunnallisten osallistumismahdollisuuksien ja elinolosuhteiden kehittymistä seuranta. Neuvottelukunta on vaikuttanut Suomen lainsäädännön ja hallinnon kehittämiseen romaneja koskevissa asioissa.

31. Suomessa toimii myös neljä alueellista romaniasiaain neuvottelukuntaa, jotka toimivat romaniväestön ja viranomaisten välisenä poikkihallinnollisena yhteistyöelimenä. Toiminnan tavoitteena on kehittää romanien asemaa alueellisella ja paikallisella tasolla sekä osallistaa romaneja heitä koskevaan päätöksentekoon. Alueelliset neuvottelukunnat pyrkivät myös edistämään yhdenvertaisuutta ja torjumaan romaneihin kohdistuvaa syrjintää. Neuvottelukuntien toiminta ja asema perustuu valtioneuvoston asetukseen (VNA 1019/2003 ja VNA 1350/2009).

Venäjän kieli

32. Vuoden 2022 lopussa Suomessa oli 93 535 venäjää äidinkielenään puhuvaa henkilöä. Suomessa perinteisesti asuneeseen venäläiseen vähemmistöön on liittynyt viimeisen vuosikymmenen aikana runsaasti uusia maahanmuuttajia. Venäjänkieliset ovat tällä hetkellä Suomen suurin vieraskielinen maahanmuuttajaryhmä. Suomen venäjänkieliset asukkaat ovat maantieteellisesti keskittyneet suurempiin kuntiin. Pienissä kunnissa venäjänkielisiä asuu eniten itärajan lähellä.

33. Suomen Venäjänkielisten Yhdistysten Liitto (FARO) toimii Suomen venäjänkielisten järjestöjen edustus-, edunvalvonta- ja neuvotteluorganisaationa. Liitossa on 30 jäsenjärjestöä ja ne kattavat lähes koko Suomen. Liiton tehtävänä on toimia Suomen venäjänkielisen väestön kansalaisjärjestöjen vapaana ja avoimena yhteistyöelimenä, edistää venäjänkielisen väestön kielellisiä, kulttuurillisia, oikeudellisia, uskonnollisia ja sosiaalisia intressejä, valvoa väestöryhmän etuja ja oikeuksia sekä hoitaa muita tämän väestöryhmän erityiskysymyksiä, tehdä aloitteita ja esityksiä sekä antaa lausuntoja viranomaisille ja yhteiskunnallisille organisaatioille Suomen venäjänkielistä väestöä koskevissa asioissa. Liiton edustajat toimivat valtakunnallisissa elimissä, eri ministeriöiden ja organisaatioiden neuvottelukunnissa ja työryhmissä.

Tataari

34. Suomessa on arviolta noin 800-900 turkkilaissukuista tataaria, joista suurin osa asuu pääkaupunkiseudulla⁹ Heistä yhä yli puolet puhuu edelleen tataaria äidinkielenään. Suomen tataarien¹⁰ äidinkieli on turkkilaisiin kieliin kuuluvan tataarin kielen läntinen murre eli mishäärintataari.

---

⁹ [Turkin kieliset kansat - Tataarit - Turkin Uutiset](#)

¹⁰ <https://minorityrightsgroup.fi/julkaisut/vahemmistot2012.pdf>

35. Väestötietoihin tataarin kielen oli vuonna 2022 merkinnyt äidinkielekseen 234 henkilöä.¹¹ Suurin osa tataareista asuu pääkaupunkiseudulla. Tataareista ei ole erikseen julkaistuja tilastoja.

36. Tataariyhteisön jäsenet ovat luoneet identiteettinsä tasapainoisesti suomalaisen valtakunnan arvojen kanssa. Toimeentulon ja koulutuksen hankkiminen edellytti mukautumista ja sopeutti tataarit luontevasti suomalaiseen yhteiskuntaan, joka on antanut mahdollisuudet säilyttää kulttuurin ominaispiirteet vielä viidennessä sukupolvessa.

37. Suomen tataareista suurin osa kuuluu vuonna 1925 perustettuun Suomen Islam-seurakuntaan. Islam-seurakunta ei ole vain uskonnollinen yhdyskunta, vaan samalla yhtenäinen kielellis-kulttuurinen yhteisö, joka vaalii kulttuuriperintöä ja samalla tukee sekä henkisesti että taloudellisesti piirissään toimivia kulttuuri- ja urheiluseuroja. Kulttuuriseura *Finlandiya Türkleri Birliği r.y.* perustettiin vuonna 1935 ja *Urheiluseura Yolduz r.y.* 1945.

38. Yhteisöllä on oma kirjoitustapansa, joka perustuu turkin ja suomen latinalaiseen oikeinkirjoitukseen.

39. Kulttuuriperinnöltään Suomen tataarien yhteisö on rikas ja monimuotoinen. Kansanlaulu ja oma musiikki elävät yhteisössä ja kokoavat sen jäseniä kulttuuri-illanviettoihin ja muihin yhteisiin tilaisuuksiin. Tataarikirjallisuuden klassikoihin perustuvat teatteriesitykset ovat myös suosittuja. Suomen tataarien keskuudessa on syntynyt lisäksi omaa kirjallista tuotantoa: laulukirjoja, uskonnon oppikirjoja, runoutta, kaunokirjallisuutta, aikakausjulkaisuja ja viime vuosina myös oma sanomalehti.

Jiddiś

40. Helsingin ja Turun juutalaisissa yhteisöissä on noin 100 jiddišin kielen taitoista henkilöä. Väestötietoihin jiddišin äidinkielekseen vuonna 2022 on merkinnyt vain yksi henkilö.¹² Hepreaa äidinkielenään käyttäviä on noin 150 henkilöä, ja toisena kotikielenään hepreaa puhuvia on tämän lisäksi vähintään 200 henkilöä. Virallisia tilastoja jiddišin ja heprean puhujista ei ole.

41. Jiddiś puhuttuna kielenä on katoamassa Suomesta. Jiddiśinkielisellä kulttuuriperinnöllä on kuitenkin jatkossakin merkitystä juutalaiselle identiteetille ja kieltä tullaan tästä syystä opiskelemaan ja harrastamaan. Suomi on Suomen juutalaisten pääkieli ja suurimman osan äidinkieli. Lisäksi venäjä on kielenä palannut 1990-luvun Itä-Euroopan myllerrysten seurauksena Suomen juutalaiseen yhteisöön, vaikka se toimiikin vain pienen vähemmistön kotikielenä. Suomen juutalaiset ovat enenevässä määrin monikulttuurisia ja Suomen juutalainen yhteisö heijastaa laajempaakin suomalaisen yhteiskunnan monikulttuurista murrosta.

Karjalan kieli

42. Suomessa on noin 5 000 karjalan kielen puhujaa, joiden äidinkieli on karjala. Lisäksi noin 20 000 on identiteetiltään karjalankielisiä ja ymmärtää sekä osaa puhua kieltä jonkin verran. Suomen karjalankielisistä ei ole kuitenkaan olemassa kattavia tilastotietoja. Vuodesta 2011 karjalan on voinut merkitä äidinkielekseen Väestörekisterikeskuksen (nyk. Digi- ja väestötietovirasto) ylläpitämään väestötietojärjestelmään. Vuoden lopussa 2021 karjalan kielen oli ilmoittanut äidinkielekseen 186 henkilöä.¹³

---

¹¹

https://pxweb2.stat.fi/PxWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin_vaerak/statfin_vaerak_pxt_11r1.px/table/tableViewLayout1/

¹²

https://pxweb2.stat.fi/PxWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin_vaerak/statfin_vaerak_pxt_11r1.px/table/tableViewLayout1/

¹³ Tilastokeskuksesta 1.3.2023 sähköpostitse saatu tiedonanto.

43. Karjalankielisten identiteetin kulmakiviä ovat oma kieli, ortodoksinen uskonto sekä karjalainen kulttuuri, jonka perustana on karjalainen kansanrunous.

44. Kielipoliittinen ohjelma sisältää karjalan kieltä koskevia toimenpiteitä. Ohjelman mukaan perustetaan valtioneuvostotason karjalan kielen asiantuntijatyöryhmä, sekä tehdään karjalan kielen elvytysuunnitelma ja toimenpideohjelma.

Karjalan kielen elvytyshanke

45. Itä-Suomen yliopisto on jatkanut karjalan kielen elvytysohjelman toimeenpanoa vuosina 2021-2022. Itä-Suomen yliopisto toimii yhteistyössä kieliyhteisön kanssa kaikki karjalan murteet huomioiden ja karjalan kielen asiantuntijoita kuullen. Ministeriön myöntämällä yhteensä 200 000 euron erityisavustuksella on keväeseen 2022 mennessä tuettu karjalan kirjallista käyttöä tuottamalla karjalankielistä oppimateriaalia ja tuotettu karjankielistä materiaalia verkkoon ja sosiaaliseen mediaan avoimesti saataville, edistetty karjalankielisten sekä karjalaisjärjestöjen yhteistyötä sekä kehitetty karjalan yhteiskunnallista asemaa erityisesti kielipoliittisen ohjelman valmistelussa. Vapaan sivistystyön karjalan kielen opettajille on luotu yhteistyöverkosto. Itä-Suomen yliopiston karjalan kielen perusopinnot on avattu tarjolle avoimeen yliopistoon. Kesälä 2022 julkaistussa Kielipoliittisessa ohjelmassa ehdotetaan, että (1) perustetaan valtioneuvostotason karjalan kielen asiantuntijatyöryhmä ja (2) tehdään karjalan kielen elvytysuunnitelma ja toimenpideohjelma.

46. Opetus- ja kulttuuriministeriö myönsi 100 000 euroa Karjalan Kielen Seuralle vuonna 2017 ja 200 000 euroa vuonna 2018 karjalan kielen elvytysohjelman käynnistämiseen ja vuonna 2019 sen jatkamiseen. Vuonna 1995 perustettu yhdistys asetettiin konkurssiin Pohjois-Karjalan käräjäoikeudessa syyskuussa 2020.

Viron kieli

47. Vironkielisten määrä on lisääntynyt huomattavasti Suomessa. Vironkieliset ovat toiseksi suurin vieraskielisten ryhmä. Vuoden 2021 lopussa Suomessa oli 50 318 viron kieltä äidinkielenään puhuvaa. Virolaisten muutto Suomeen alkoi 1990-luvulla (vuonna 1990 Suomessa asui 1394 vironkielistä) ja lisääntyi Viron liittyttyä EU:hun vuonna 2004. Usein virolaiset ovat Suomessa työperäisiä maahanmuuttajia.

Viittomakieli

48. Suomen perustuslain 17 §:n 2 momentin mukaan viittomakieltä käyttävien sekä vammaisuuden vuoksi tulkitsemis- ja käännösapua tarvitsevien oikeudet tulee turvata lailla. Viittomakieliset ovat kieli- ja kulttuurivähemmistö Suomessa.

49. Viittomakieliset ovat kieli- ja kulttuuriryhmä, jonka ydinjoukon muodostavat äidinkielenään viittomakieltä käyttävät kuurot ja huonokuuloiset. Viittomakieli voi kuitenkin olla henkilön äidinkieli myös silloin, kun ainakin toinen vanhemmista tai joku vanhemmista sisaruksista on viittomakielinen ja viittomakieltä on käytetty lapsen kanssa syntymästä lähtien. Suomen Kuurojen liiton mukaan Suomessa on noin 10 000–14 000 viittomakielentaitoista henkilöä, joista noin 4 000–5 000 on kuuroja.¹⁴ Äidinkielenään suomalaista viittomakieltä käyttäviä on noin 5 500, ja heistä kuuroja on noin 3 000. Osa Suomen viittomakielisistä on suomenruotsalaisia. He käyttävät suomenruotsalaista viittomakieltä ja asuvat pääasiassa Etelä-Suomessa ja Pohjanmaalla. Kuuroja heistä on noin 100.¹⁵

---

¹⁴ <https://oikeusministerio.fi/viittomakielet>

¹⁵ <https://kuurojenliitto.fi/viittomakieliset>

Viittomakieliasian neuvottelukunta

50. Pääministeri *Sanna Marinin* hallitusohjelman (2019-2023) mukaisesti on perustettu laaja-alainen viittomakieliasian neuvottelukunta toimikaudeksi 11.2.2021–10.2.2025. Se on asetettu viittomakielilain (359/2015) tavoitteiden toteutumisen arvioimista varten ja suomalaista ja suomenruotsalaista viittomakieltä käyttävien yhdenvertaisuuden, osallisuuden ja perusoikeuksien edistämiseksi. Oikeusministeriö valmistelee arviomuistiota viittomakielilain toteutumisesta. Valtioneuvoston kanslia on asettanut työryhmän, jonka tehtävänä on valmistella hallitusohjelman mukaista valtiollisen sovintoprosessin käynnistämistä kuuroihin kohdistuneista oikeudenloukkauksista Suomen historiassa. Työryhmä on asetettu toimikaudelle 26.10.2022 – 23.6.2023.

Viittomakielibarometri 2020

51. Vuonna 2020 toteutettiin oikeusministeriön toimesta ensimmäinen Viittomakielibarometri 2020 -kansalaiskysely¹⁶, jolla selvitettiin suomalaista ja suomenruotsalaista viittomakieltä käyttäviltä, miten kielelliset oikeudet ovat heidän kohdallaan toteutuneet. Kyselyssä nousivat esille erityisesti tulkkaukseen liittyvät haasteet viranomaisasioinnissa ja viittomakielisen tiedon puute.

52. Kielipoliittinen ohjelma sisältää useita viittomakieliin liittyviä toimenpide-ehdotuksia.

53. Opetus- ja kulttuuriministeriö on rahoittanut vuonna 2019-2020 hanketta, jossa on levitetty tietoa suomenruotsalaisesta viittomakielestä, ja mm. käynnistetty suomenruotsalaisen viittomakielen yhteistyöverkosto. Vuosina 2020 ja 2021 opetus- ja kulttuuriministeriö on myöntänyt rahoitusta suomenruotsalaisen viittomakielen elvytysohjelman toimeenpanon koordinointiin, suunnitteluun ja toteutukseen. Saadulla rahoituksella on muun muassa koulutukseen liittyvän elvytytyön lisäksi myös edistetty kielineuvontaa, innostettu kielenkäyttäjiä ja lisätty tiedotusta.

54. Suomen YK-liitto on tuonut esiin huolensa viittomakielisen opetuksen järjestämisestä. Sen mukaan viittomakieltä äidinkielenä käyttävien lasten oikeus oman äidinkielen opetukseen toteutuu nykyään harvoin. Viittomakieltä osaavan tulkin läsnäolo ei vastaa opetuksen tarjoamista viittomakielellä. Myös kuntien vaihtelevat resurssit kohdentaa avustajaresurssia viittomakielisille lapsille luovat haasteen yhdenvertaisuuden toteutumiselle ja lapsen ja nuoren oikeudelle saada opetusta omalla äidinkielellään. Suomenkielisen viittomakielen ohella merkittävää vaikeutta on toteuttaa suomenruotsalaista viittomakielen opetusta ja viittomakielistä opetusta.

4. HALLITUSOHJELMA, STRATEGIAT, SELONTEOT, KERTOMUKSET JA SELVITYKSET

Hallitusohjelma 2019-2023

55. Pääministeri Sanna Marinin hallituksen ohjelman (2019-2023) mukaan Suomi on avoin, kansainvälinen maa. Länsimaisena demokratiana Suomi edistää oikeusvaltioperiaatetta ja ihmisoikeuksia. Kahden kansalliskielemme, suomen ja ruotsin, myötä Suomi on vahva osa Pohjoismaita. Yhdenvertaisuutta edistävänä toimena hallitusohjelmassa turvataan kielellisten oikeuksien toteutumista käytännössä erityisesti ruotsin ja saamen kielellä sekä viittomakielellä. Hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseen liittyen hallitus aikoo vahvistaa kielellisten oikeuksien

---

16

https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162839/OM_2021_4_SO.pdf?sequence=4&isAllowed=y

toteutumista käytännössä sosiaali- ja terveystalvvelujärjestelmässä. Lisäksi hallitusohjelman mukaan hallitus kunnioittaa ja edistää kaikkien saamelaiden ja saamelaisryhmien kielellisten ja kulttuuristen oikeuksien toteutumista ottaen huomioon kansainväliset sopimukset. Sosiaali- ja terveydenhuollon uudistuksessa varmistetaan laadukkaiden ja asiakaslähtöisten palveluiden turvaaminen tasa-arvoisesti suomen- ja ruotsinkielisille. Hallitus varmistaa kielellisten oikeuksien toteutumisen myös viranomaistoiminnassa, hallinnossa ja lainvalmistelussa. Koulutuksella ja henkilöstön rekrytoinnilla huolehditaan, että turvallisuusviranomaisten tosiallinen palvelukyky turvataan suomen ja ruotsin kielellä (erityisesti poliisi ja hätäkeskus). Edelleen hallitusohjelman mukaan tehdään kokonaisuvelvitys ruotsinkielisen koulutuksen (varhaiskasvatuksesta korkeakoulutukseen) erityispiirteistä, haasteista ja kehittämistarpeista sekä luodaan pitkäjänteinen toimenpideohjelma yhdenvertaisuuden takaamiseksi.

56. Suomessa oli eduskuntavaalit 2.4.2023. Parhailaan muodostetaan uutta hallitusta ja laaditaan uutta hallitusohjelmaa.

Kolmas kansallinen perus- ja ihmisoikeustoimintaohjelma 2020–2023

57. Suomen kolmas kansallinen perus- ja ihmisoikeustoimintaohjelma 2020–2023 (liite 1) keskittyy perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisen seurannan kehittämiseen. Osana toimintaohjelmaa on kehitetty perus- ja ihmisoikeusindikaattorit, joiden seurantatietoa pyritään mahdollisuuksien mukaan erittelemään väestöryhmittäin niissä kysymyksissä, joissa eriteltävää tietoa on tarjolla. Lisäksi tietyt indikaattorit keskittyvät nimenomaan vähemmistöjen oikeuksien toteutumisen seurantaan. Indikaattoreiden avulla seurataan myös kielellisten vähemmistöjen oikeuksien kehitystä, ja seurantakohteisiin lukeutuvat mm. kansalliskielet, saamen kielet, viittomakielet ja romanikieli. Saamelaiden itsemääräämisoikeuden toteutumista seurataan useamman indikaattorin avulla. Indikaattorikehikkoon kuuluvat myös mm. sukupuolivähemmistöihin kuuluvien itsemääräämisoikeuden toteutuminen, viharikollisuus, yhdenvertaisuuden edistäminen ja romanien asumiseen liittyvät syrjintäkokemukset.

58. Toimintaohjelmassa on lisäksi todettu, että perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisen seurannan näkökulmasta ja erityisesti rakenteellisen eriarvoisuuden havaitsemiseksi on tarpeen saada väestöryhmittäin eriteltävissä olevaa tutkimus- ja tilastotietoa. Tällaisen tiedonkeruun mahdolliseksi kehittämiseksi on käynnistetty tutkimushanke. Hankkeessa kartoitetaan ihmisoikeusperustaisen, väestöryhmittäin eritellyn tiedon keräämisen oikeudellisia ja eettisiä reunaehtoja, tiedonkeruun nykytilaa sekä esitetään suuntaviivoja tiedonkeruun kehittämiseksi tulevaisuudessa.

Kielipoliittinen ohjelma

59. Pääministeri *Sanna Marinin* hallitusohjelman (2019-2023) mukaisesti on laadittu kielipoliittinen ohjelma¹⁷, jossa otetaan huomioon muut Suomessa puhutut kielet kuin kansalliskielet, erityisesti saamen kielet, romanikieli, karjalan kieli ja viittomakielet. Kielipoliittinen ohjelma on ensimmäinen kokonaisvaltainen kielipoliittinen ohjelma, jossa tarkastellaan muiden kuin kansalliskielten asemaa Suomessa. Kielipoliittisen ohjelman tavoitteena on vastata eri kieliryhmien osalta tunnistettuihin haasteisiin. Sen tavoitteita ovat kotoperäisten kielten suojaaminen, elvyttäminen, tukeminen ja vahvistaminen. Lapset ja nuoret ovat kielipoliittisen ohjelman keskiössä: kielten siirtyminen sukupolvelta toiselle on kyettävä turvaamaan myös tulevaisuudessa.

---

¹⁷ Kielipoliittinen ohjelma. Valtioneuvoston periaatepäätös.

https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/163014/OKM_2021_25.pdf?sequence=1&isAllowed=y

60. Kielipoliittisen ohjelman toimeenpano on kesken. Sitä toimeenpannaan pidemmällä aikavälillä, sillä kielellisten oikeuksien turvaaminen vaatii pitkäjänteistä työtä. Kielipoliittinen ohjelma on valtioneuvoston ohjelma, joten vastuu sen tavoitteiden ja toimenpiteiden toteutuksesta kohdistuu koko valtioneuvostoon.

Kansalliskielistrategia

61. Pääministeri *Sanna Marinin* (2019-2023) hallituksen ohjelman mukaisesti on laadittu uudistettu kansalliskielistrategia, joka turvaa kaikkien oikeuden saada palvelua kansalliskielillä ja parantaa -ilmapiiriä. Strategia hyväksyttiin valtioneuvoston periaatepäätöksenä vuoden 2021 lopussa. Strategian valmisteluun on osallistettu laajasti eri alojen asiantuntijat, sidosryhmät ja kansalaiset. Strategia koskee kansalliskieliä, suomea ja ruotsia, ja se on hallituksen kielipoliittinen tahdonilmaisu. Strategian tavoitteena on turvata, että Suomessa on jatkossakin kaksi elävää kansalliskieltä. Suomen kielen osalta päätavoitteena on kielen käyttöalan kaventumisen estäminen. Ruotsin kielen osalta tavoitteena on ruotsinkielisten palvelujen toimivuuden ja saatavuuden turvaaminen sekä kielyhteisön elinvoimaisuuden vahvistaminen.

62. Strategialla pyritään myös edistämään maahanmuuttajien mahdollisuuksia oppia kansalliskieliä. Strategiassa on määritelty kolme suuntaviivaa: (1) oikeus palveluihin omalla kielellä, (2) kansalliskielten aseman turvaaminen ja (3) elävä kaksikielisyys. Suuntaviivojen alle on määritelty päämääriä ja konkreettisia toimenpiteitä eri hallinnonaloille. Strategian yhtenä päämääränä on, että molemmat kansalliskielet näkyvät ja kuuluvat yhteiskunnassa. Tämän toteuttamiseksi on määritelty useita toimenpiteitä liittyen muun muassa suomen- ja ruotsinkielisen kulttuurituotannon ja kulttuuri- ja liikuntapalvelujen tukemiseen sekä suomen- ja ruotsinkieliseen vuoropuheluun kolmannen sektorin kanssa. Päämääränä strategiassa on myös, että kieli-ilmapiiri on salliva ja ennakkoluuloton ja että kieliryhmien välillä on luonnollista kanssakäymistä. Tähän liittyvät toimenpiteet liittyvät muun muassa kieltenopetukseen, kaksikieliseen harrastustoimintaan sekä viranomaisille suunnattuun koulutusmateriaaliin. Strategiassa myös kiinnitetään huomiota kummankin kansalliskielen käyttöön aktiivisesti julkishallinnossa, sekä sisäisessä että ulkoisessa viestinnässä.

63. Vastuu strategian täytäntöönpanosta jakautuu usealle toimijalle ja yleisvastuu strategian seurannasta on oikeusministeriöllä. Oikeusministeriö kerää vuosittain muiden ministeriöiden katsaukset niiden vastuulla olevien toimenpiteiden edistymisestä valtioneuvoston kansalliskieliverkoston kautta.

64. Kansalliskielistrategian valmisteluun ja toimeenpanoon on varattu erillinen määräraha.

Koulutuspoliittinen selonteko

65. Vuonna 2021 valmistunut koulutuspoliittinen selonteko sisältää useita mainintoja kieliin ja kielen osaamiseen ja merkitykseen liittyen ja sen tavoitteena on edistää kansalliskieliä, tukea työperäistä maahanmuuttoa, vahvistaa suomi ja ruotsi toisena kielenä osaamista sekä kieli-tietoisuutta.¹⁸

Kertomus kielilainsäädännön soveltamisesta 2021

66. Hallituksen kertomus kielilainsäädännön soveltamisesta¹⁹ on seurantaraportti, joka annetaan eduskunnalle kerran vaalikaudessa (liite 2). Kielikertomuksen antamisesta säädetään kielilaissa (423/2003) sekä kielilain täytäntöönpanosta annetussa asetuksessa (433/2004).

---

¹⁸ Valtioneuvosto (2021). Valtioneuvoston koulutuspoliittinen selonteko. Valtioneuvoston julkaisuja 2021:24. Helsinki: Valtioneuvosto.

¹⁹ [Hallituksen kertomus kielilainsäädännön soveltamisesta 2021 - Valto \(valtioneuvosto.fi\)](#)

Asetuksen mukaan kertomuksessa käsitellään suomen ja ruotsin kielen lisäksi ainakin saamen kieltä, romanikieltä ja viittomakieltä sekä tarpeen mukaan yleisemmin maan kielioloja. Kertomuksessa tulee käsitellä kielilainsäädännön soveltamista, kielellisten oikeuksien toteutumista, maan kielisuhteita sekä suomen ja ruotsin kielten kehitystä. Aiemmat kertomukset on annettu vuosina 2006, 2009, 2013 ja 2017.

67. Hallituksen kertomus kielilainsäädännön soveltamisesta 2021 sisältää ajankohtaista tietoa Suomen kielioloista, kielellisiä oikeuksia tukevista rakenteista, hallinnollisten muutosten vaikutuksesta kieliryhmiin sekä kokemuksia kielellisten oikeuksien toteutumisesta viranomaisissa. Keskeisiä teemoja ovat digitalisaatio sekä kielellisten oikeuksien toteutuminen opetuksessa, poliisissa, pelastustoimessa ja hätäkeskustoiminnassa. Kertomuksessa on myös selvitys kielilain 25 §:n mukaisesta yksityisten kielellisestä palveluvollisuudesta. Kertomuksen lopussa on yhteenveto seuranta-aikana kootuista kokemuksista kielilainsäädännön soveltamisesta ja maan kielioloista.

5. KANSALLINEN LAINSÄÄDÄNTÖ

Saamelaiskäräjistä annetun lain uudistaminen

68. Hallitus on ohjelmansa mukaisesti jatkanut työtä saamelaiskäräjälain uudistamiseksi. Oikeusministeriön kansliapäällikkö Pekka Timosen johtamassa toimikunnassa (1.12.2020–15.5.2021) olivat mukana Saamelaiskäräjien ja hallituspuolueiden edustajat. Toimikunnan työn lähtökohtana olivat perusoikeudet ja muut perustuslain sisältämät velvoitteet, Suomea sitovat kansainväliset ihmisoikeussopimukset, Yhdistyneiden kansakuntien julistus alkuperäiskansojen oikeuksista sekä muu oikeuden ja kansainvälisen oikeuden kehitys ja viimeaikaiset ratkaisut. Viimeaikaisilla ratkaisuilla tarkoitetaan YK:n ihmisoikeuskomitean kahta Suomea koskevaa ratkaisua saamelaiskäräjien vaaliluetteloon hyväksymistä koskevissa valitusasioissa. Ratkaisuissa todettiin Suomen loukanneen YK:n kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen 25 artiklaa (mm. vaalioikeudet) luettuna erikseen tai yhdessä 27 artiklan (vähemmistöjen oikeudet) kanssa. Komitea painotti ratkaisuissaan saamelaisten itsemääräämisoikeutta asemansa ja yhteisönsä jäsenyyden osalta. Komitea katsoi, että Suomen tulee muun muassa arvioida uudelleen saamelaiskäräjistä annetun lain 3 §:ää. Lisäksi YK:n rotusyrjinnän poistamista käsittelevä komitea (CERD) antoi 13.6.2022 ratkaisunsa (nro 59/2016)²⁰ saamelaiskäräjien vaaliluetteloon hyväksytyjä henkilöitä koskevassa asiassa toden asiassa kaikkinaisen rotusyrjinnän poistamista koskevan kansainvälisen yleissopimuksen loukkauksen.

69. Saamelaiskäräjälain muutosta valmistellut toimikunta antoi mietintönsä 11.5.2021, ja siihen liittyi Keskustan edustajan eriävä mielipide. Muilta osin mietintö oli yksimielinen.

70. Toimikunnan keskeiset ehdotukset ovat:

- saamelaiskäräjälain 3 §:n vaaliluetteloon merkitsemisen edellytysten uudistaminen ja vaaliluettelon kokoaminen uudelleen;
- uuden itsenäisen ja riippumattoman muutoksenhakulautakunnan perustaminen vaaliluetteloita koskevia asioita varten;
- vaalien kehittäminen;
- viranomaisten neuvotteluvuorituksen vahvistaminen ja uusi säännös saamelaisten oikeuksien huomioimisesta viranomaisten toiminnassa;

---

²⁰ [YK:n rotusyrjinnän poistamista käsittelevältä komitealta ratkaisu saamelaisten vaaliluetteloon hyväksytyjä henkilöitä koskevassa asiassa \(valtioneuvosto.fi\).](#)

- lain tarkoituksena lisättäisiin viittaus saamelaisten itsemääräämisoikeuteen ja toimivaltasäännöstä kehitetään;
- Saamelaiskäräjien kertomus ehdotetaan jatkossa annettavaksi suoraan eduskunnalle; ja
- Saamelaiskäräjät ehdotetaan lisättäväksi rikoslain virkarikoksia koskevaan sääntelyyn.

71. Toimikunnan ehdottamien muutosten tavoitteena on suojella ja edistää saamelaisten itsemääräämisoikeuden toteutumista sekä parantaa saamelaiskäräjien toimintaedellytyksiä, ja erityisesti korjata nykytilanne YK:n ihmisoikeuskomitean edellyttämällä tavalla.

72. Oikeutta äänestää Saamelaiskäräjien vaaleissa koskevaa saamelaisen määritelmäsäännöstä ehdotetaan tarkistettavaksi siten, että kysymys olisi nimenomaan henkilön merkitsemisestä Saamelaiskäräjien vaaliluetteloon eli äänioikeudesta Saamelaiskäräjien vaaleissa, eikä siitä, ketä on pidettävä ylipäänsä saamelaisena. Saamelaisten oikeutta alkuperäiskansana itse määrittää, kuka on saamelainen, ehdotetaan vahvistettavaksi uudistamalla vaaliluetteloon merkitsemisen objektiivisia edellytyksiä yhteistyössä Saamelaiskäräjien kanssa laaditulla tavalla ja laajentamalla vaalilautakunnan kokoonpanoa. Objektiivisten edellytysten muotoilussa on huomioitu parafoidun Pohjoismaisen saamelaissopimuksen yhteispohjoismainen määräys.

73. Vaaliluetteloon merkitsemistä koskevan asian muutoksenhakua uudistettaisiin siten, että ensimmäisenä varsinaisena muutoksenhakuasteena toimisi itsenäinen ja riippumaton muutoksenhakulautakunta. Sen päätöksistä haetaan muutosta korkeimmalta hallinto-oikeudelta, jos tämä myöntää valitusluvan. Vaaliluettelo laadittaisiin uudestaan uusittujen vaaliluetteloon hakeutumisen kriteereiden pohjalta. Vaaliluettelo koskevien hakemusten jättämistä koskevaa ajankohtaa ehdotetaan aikaistettavan, jotta hakemusten asianmukaiselle käsittelylle ja muutoksenhauulle olisi riittävästi aikaa.

74. Hallituksen esitys saamelaiskäräjälain muuttamisesta annettiin eduskunnalle 18.11.2022.²¹ Hallituksen päätös antaa esitys eduskunnalle ei ollut yksimielinen. Ehdotusta käsiteltiin useassa eduskunnan valiokunnassa vuonna 2023, mutta täysistunto ei ottanut asiaan kantaa. Mietintövaliokuntana toiminut perustuslakivaliokunta katsoi, ettei valiokunnalla ole tulevien eduskuntavaalien aikataulurajoituksista johtuen edellytyksiä laatia asiasta asianmukaista mietintöä. Valiokunta pitää tärkeänä, että valtioneuvosto antaa perustuslain 17 §:n 3 momentissa ja 121 §:n 4 momentissa saamelaisten asemasta ja oikeuksista säädetyn turvaamiseksi sekä Suomen kansainvälisten ihmisoikeusvelvoitteiden täyttämiseksi välittömästi ensi vaalikauden alussa uuden esityksen asiassa. Eduskuntavaalit pidettiin 2.4.2023.

6. KIELELLISTEN PERUSOIKEUKSIEN TOTEUTUMISEN VALVONTA

Ennakollinen ja jälkikäteinen valvonta

75. Jokainen viranomainen valvoo omalla toimialallaan kielilain ja saamen kielilain noudattamista. Tällä pyritään varmistamaan, että kunkin toimialan erityispiirteet kielellisten oikeuksien toteuttamisessa voidaan asianmukaisesti ottaa huomioon.²²

76. Suomessa perusoikeuksien, mukaan lukien kielellisten perusoikeuksien, valvontaa tehdään lainsäädännön kahdessa eri vaiheessa: ennakolta ennen kuin uusi lainsäädäntö astuu voimaan sekä jälkikäteen lainsäädäntöä sovellettaessa. Perusoikeuksien ennakollista valvontaa

²¹ https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/HallituksenEsitys/Sivut/HE_274+2022.aspx

²² Kielilaki 36 §, HE 92/2002, Saamen kielilaki 28 §.

harjoittavat valtioneuvoston oikeuskansleri ja eduskunnan perustuslakivaliokunta. Perusoikeuksien valvontaa lainsäädännön astuttua voimaan valvovat myös valtioneuvoston oikeuskansleri, eduskunnan oikeusasiamies sekä tuomioistuimet.

77. Laillisuusvalvojen tehtävänä on valvoa, että tuomioistuimet ja muut viranomaiset sekä virkamiehet, julkisyhteisön työntekijät ja muutkin julkista tehtävää hoitavat noudattavat lakia ja täyttävät velvollisuutensa.²³

Valtioneuvoston oikeuskansleri

78. Oikeuskansleri valvoo perustuslain nojalla kielellisten oikeuksien toteutumista viranomaisten ja virkamiesten sekä muiden julkista tehtävää suorittavien toiminnan valvonnan yhtenä osana. Laillisuusvalvonnassa korostetaan kielilain lähtökohtana olevaa Suomen perustuslain 17 §:n sisältöä kielellisten oikeuksien toteuttamisessa sekä kielellisten oikeuksien huomiointia hyvän hallinnon osatekijänä.

Ratkaisu koskien Kansaneläkelaitoksen saamenkielisten palvelujen kehittämistä

79. Apulaisoikeuskanslerin on antanut ratkaisun (OKV/1161/1/2018), joka koski Kansaneläkelaitoksen (Kela) saamenkielisten palvelujen kehittämistä perustuslain ja saamen kielilain edellyttämällä tavalla. Ratkaisun mukaan Kela oli laiminlyönyt näiden palvelujen kehittämisen. Sen mukaan saamenkielisen verkkoasiointimahdollisuuden puuttuminen loukkasi saamenkielisten yhdenvertaisuutta Kelan palvelujen saamisessa. Apulaisoikeuskanslerin mukaan varsinkin saamelaisten kotiseutualueella henkilöstön tulisi pystyä palvelemaan saameksi. Apulaisoikeuskanslerin mukaan Kelan tulee kiinnittää vakavaa huomiota asian korjaamiseen.

Eduskunnan oikeusasiamies

80. Eduskunnan oikeusasiamiehen toiminnassa kieliasioiksi luokitellaan asiat, joissa on kysymys perustuslain 17 §:ssä turvatusta oikeudesta käyttää omaa kieltään, julkisen vallan velvollisuudesta huolehtia maan suomen- ja ruotsinkielisen väestön sivistyksellisistä ja yhteiskunnallisista tarpeista yhtäläisten perusteiden mukaan, tai yleisemminkin kielellisten oikeuksien turvaamisesta. Laillisuusvalvonta kieliasioissa perustuu pääasiallisesti yksittäisten kanteluiden tutkintaan. Kielellisten oikeuksien toteutumista on mahdollista arvioida myös tarkastuskäynneillä. Pelkästään kielellisten oikeuksien toteutumista koskevia tarkastuksia ei ole toimitettu, vaan oikeuteen käyttää ja saada palveluja omalla kielellä on kiinnitetty huomiota osana muuta tarkastustoimintaa.

81. Eduskunnan oikeusasiamiehen kanteluissa vähemmistöjen asema on noussut esille mm. kieliasioissa. Kieliasioden toimenpideprosentti on perinteisesti ollut korkea ja yleensä kanslian keskiarvoa korkeampi. Eduskunnan oikeusasiamies ratkaisi kieliasioita vuonna 2021 yhteensä 86 kappaletta. Toimenpiteisiin johti 30 asiaa (34,5 %). Suurin osa ratkaisuista koski aiempien vuosien tapaan oikeutta saada palvelua ruotsin kielellä. Tapaukset, joissa kyse on ollut vieraiden kielten käytöstä viranomaisen toiminnassa, koskivat kummankin kansalliskielen asemaa. Kahdessa ratkaisussa oli kyse viittomakielisen tulkkauksen järjestämisestä viranomaisen tiedotustilaisuudessa. Viime vuosina on ollut havaittavissa, että kielikantelut koskevat yhä useammin tiedottamista ja opastusta eri muodoissaan kuin konkreettisia asiakaspalvelutilanteita tai asian käsittelyä viranomaisessa.

Ratkaisu koskien lapsen oikeutta sosiaalipalveluihin ruotsin kielellä

82. Eduskunnan oikeusasiamies on antanut ratkaisun (EOAK 488/2021), joka käsittelee yhdenvertaisuutta, oikeutta omaan kieleen, oikeutta riittäviin sosiaali- ja terveystalveluihin sekä

Perustuslaki 108 § 1. momentti, 109 § 1. momentti.

perus- ja ihmisoikeuksien turvaamista. Asiassa oli kyse siitä, ettei Helsingin kaupunki ei ollut pystynyt järjestämään helsinkiläiselle lievästi kehitysvammaiselle ja psykiatrisia haasteita omaavalle erityistä tukea tarvitsevalle ruotsinkieliselle lapselle tutkimusjakson aikana erityishuoltoa (ohjausta asumisyksikössä) hänen omalla äidinkielellään.

83. Oikeusasiamies katsoi, että menettely asumisyksikössä oli ollut sosiaalihuoltolain (1301/2014) vastainen ja loukannut lapsen perustuslaissa turvattuja yhdenvertaisuutta sekä sosiaalisia ja kielellisiä oikeuksia. Oikeusasiamies korosti, että erityistä tukea tarvitsevan lapsen itsemääräämisoikeuden ja muiden oikeuksien toteutumisen näkökulmasta on erityisen tärkeää, että hänen oikeutensa saada palvelua valitsemallaan kielellä toteutuu.

84. Ratkaisussaan oikeusasiamies toi esiin, että käytettävällä kielellä on suuri merkitys lapsen kohtaamisessa ja asioiden molemminpuolisessa ymmärryksessä. Oikeusasiamies korosti, että puutteelliset resurssit eivät ole pätevä syy olla tarjoamatta asiakkaalle palvelua hänen valitsemallaan kielellä. Oikeusasiamiehen mielestä kaupungin olisi pitänyt palvelun järjestäjänä ja palvelun ostajana ryhtyä ajoissa tarvittaviin toimenpiteisiin, jotta lapsen oikeus ruotsinkieliseen erityishuoltoon olisi toteutunut yhdenvertaisesti suomenkielisten lasten kanssa.

85. Oikeusasiamies korosti, että perusoikeuksien toteutuminen edellyttää julkisen vallan aktiivisia toimenpiteitä tosiasiallisten edellytysten luomiseksi perusoikeuksien toteutumiseksi. Tämä tarkoittaa käytännössä jatkuvia toimenpiteitä palvelun järjestäjältä tilanteessa, jossa järjestetty palvelu ei toteuta asiakkaan perusoikeuksia.

Ratkaisu koskien saamenkielisten kielellisten oikeuksien toteutumista haettaessa kiireellistä toimeentulotukea

86. Eduskunnan oikeusasiamies on antanut ratkaisun (EOAK/3774/2018), joka koski Kansaneläkelaitoksen (Kela) menettelyä asiassa, joka koski saamenkielisten henkilöiden oikeutta/mahdollisuutta hakea äidinkielellään kiireellistä toimeentulotukea. Kantelun mukaan Kela on julkaissut eri etuuksien hakulomakkeita (toimeentulotuen hakulomake mukaan lukien) pohjoissaamen kielellä ja ilmoittanut, että kiireellinen toimeentulotukihakemus tulee aina poikkeuksetta saattaa vireille asioimalla Kelan kanssa joko henkilökohtaisesti Kelan toimistolla tai vaihtoehtoisesti soittamalla Kelan puhelinasiakaspalveluun. Kiireellistä toimeentulotukihakemusta ei kantelun mukaan voi missään tilanteessa saattaa vireille pelkästään kirjallisesti. Samalla Kela on ilmoittanut tarjoavansa saamenkielistä puhelinpalvelua (pohjois- ja koltansaameksi) vain tiettyinä päivinä viikossa ja niinäkin vain kahden tunnin ajan päivittäin. Inarinsaameksi puhelinpalvelua on mahdollista saada vain ennakkoajanvarauksella, joka kehoitetaan tekemään soittamalla suomenkieliseen palvelunumeroon.

87. Oikeusasiamies katsoi, että saamen kielilain ja yhdenvertaisuuslain (1325/2014) vaatimukset eivät kaikilta osin toteudu Kelan puheena olevassa palvelussa. Esimerkiksi mahdollisuus asioida puhelimitse tai etäyhteydellä saameksi oli tarjolla vain hyvin rajoitettuna aikoina eli neljänä tuntina viikossa, eivätkä samanlaiset rajoitukset koske suomen- ja ruotsinkielisiä asiakkaita. Lisäksi mainittu mahdollisuus on tarjolla vain pohjoissaameksi eikä vastaavaa koltankielistä ja inarinkielistä palvelua ole ollut lainkaan tarjolla, vaikka saamen kielilaissa säädetyt oikeudet ja velvollisuudet koskevat kaikkia kolmea saamen kieltä.

Huomautus Väestörekisterikeskukselle sen menettelystä koskien saamenkielisten diakriittisten merkkien merkitsemisestä Väestötietojärjestelmään

88. Eduskunnan apulaisoikeusasiamies antoi huomautuksen (3592/2017) Väestörekisterikeskukselle sen menettelystä, joka ei sallinut että väestötietojärjestelmään merkitään kaikki saamenkieliset diakriittiset merkit.

89. Apulaisoikeusasiamies selvitti asiaa kantelun perusteella. Kantelijan tyttären nimeä ei saatu väestötietojärjestelmässä oikeassa kirjoitusasussaan. Nimeä ei tämän takia myöskään voitu tulostaa oikein virallisiin asiakirjoihin kuten passiin tai Kela-korttiin.

90. Apulaisoikeusasiamiehen mukaan Suomen perustuslain ja Suomea sitovien kansainvälisten sopimusten valossa valtion olisi pitänyt ilman aiheetonta viivytystä huolehtia siitä, että saamelaisten nimet voidaan kirjoittaa väestötietojärjestelmään saamen kielen mukaisessa kirjoitusasussa. Kysymys oli apulaisoikeusasiamiehen mukaan oleellinen tekijä toteutettaessa saamelaisten oikeutta kulttuurinsa ylläpitoon ja kehittämiseen sekä heidän identiteettinsä säilyttämiseen. Tekninen ratkaisu, joka mahdollistaisi kaikki saamenkieliset kirjainmerkit on saadun selvityksen mukaan ollut mahdollinen usean vuoden ajan, mutta sitä ei Väestörekisterikeskuksessa ole katsottu aiheelliseksi toteuttaa vaadittavien järjestelmämuutosten vuoksi.

91. Väestörekisterikeskus (nyk. Digi- ja väestötietovirasto) on kantelun jälkeen ryhtynyt toimenpiteisiin asianmukaisen merkistön käyttöönottamiseksi Euroopan neuvoston nimenomaisesti antaman suosituksen mukaisesti.

7. KIELELLISIÄ OIKEUKSIA EDISTÄVIÄ RAKENTEITA

Kieliasiain neuvottelukunta

92. Kieliasiain neuvottelukunnan tehtävänä on seurata kielilain ja siihen liittyvän lainsäädännön täytäntöönpanoa ja soveltamista sekä edistää kansalliskielten käyttöä ja asemaa. Neuvottelukunta edistää myös vuoropuhelua kieliryhmien ja hallituksen välillä. Valtioneuvosto asettaa kieliasiain neuvottelukunnan neljäksi vuodeksi kerrallaan. Vuonna 2021 asetetun neuvottelukunnan toimikausi on 2.9.2021-1.9.2025. Neuvottelukunta toimii oikeusministeriön yhteydessä.

Kansalliskieliverkosto

93. Oikeusministeriö asetti 20.3.2020 valtioneuvoston kolmannen kansalliskieliverkoston toimikaudelle 1.4.2020-31.3.2023. Verkosto toimi poikkihallinnollisena matalan kynnyksen yhteistyöfoorumina, joka tuki ministeriöitä pääsääntöisesti kansalliskieliin, eli suomeen ja ruotsiin, liittyvissä asioissa, mutta tarpeen mukaan myös muissa kielikysymyksissä.

94. Verkoston tehtäviin kuului edistää kielilainsäädännön toteutumista hallinnossa ja viranomaisten toiminnassa, vaihtaa ja kehittää hyviä käytäntöjä eri hallinnonalojen välillä sekä luoda uusia yhteistyömahdollisuuksia erityisesti kansalliskielten osalta niin hallinnon sisällä kuin suhteessa sidosryhmiin, seurata ja jalkauttaa hallitusohjelman kielipolitiikkaan liittyviä kokonaisuuksia, seurata ja avustaa oikeusministeriötä hallituksen kielikertomuksen laadinnassa ja jalkauttamisessa, sekä seurata Yhdistyneiden kansakuntien ja Euroopan neuvoston ihmisoikeus-sopimusten valvontaelinten kieliasioihin liittyvien suositusten täytäntöönpanoa.

Valtioneuvoston perus- ja ihmisoikeusverkosto

95. Järjestyksessään kolmas valtioneuvoston perus- ja ihmisoikeusverkosto²⁴ asetettiin 12.2.2020. Verkoston tarkoituksena on vahvistaa perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista parantamalla tiedonkulkua ja yhteistyötä perus- ja ihmisoikeuksia koskevissa asioissa valtioneuvoston toiminnassa. Verkostoon kuuluu ministeriöiden edustajien lisäksi ylimpien laillisuusvalvojien, eli eduskunnan oikeusasiamiehen ja valtioneuvoston oikeuskanslerin, sekä Ihmisoikeuskeskuksen edustajat asiantuntijoina.

---

²⁴ [Valtioneuvoston perus- ja ihmisoikeusverkosto 2020-2023 - Oikeusministeriö \(oikeusministerio.fi\)](https://oikeusministerio.fi)

96. Verkosto tulee käsittelemään Suomelle annettavat uudet asiantuntijakomitean ja ministerikomitean suositukset kieliperuskirjan täytäntöönpanosta ja seuraamaan niiden täytäntöönpanoa.

8. MINISTERIKOMITEAN SUOSITUSTEN TÄYTÄNTÖÖNPANOSTA

Suositus – Saamenkielisen opetuksen vahvistaminen saamelaisten kotiseutualueen ulkopuolella

Edelleen vahvistavat saamenkielistä opetusta myös saamelaisten kotiseutualueen ulkopuolella, erityisesti myöntämällä pysyvän rahoituksen kielipesille ja aikuiskoulutukselle.

Kielipoliittisen ohjelman toimenpiteet

97. Kielipoliittisessa ohjelmassa on nostettu esille hyviä esimerkkejä kielten edistämisestä. Saamen kielten osalta on nostettu esille esimerkiksi seuraavia seikkoja: saamen kielten tilannetta on selvitetty laajasti ja tilannekuva on selvä, kielipesätoiminnan avulla on saatu elvytettyä kaikkia kolmea saamen kieltä, saamen kielten etäopetuksen pilottihanketta toteutetaan ja opiskelijamäärä on kasvanut. Lisäksi opettajapulaan on pyritty vastaamaan erilaisilla hankkeilla, esimerkiksi Oulun yliopiston Giellagas-instituutti ja kasvatustieteiden tiedekunta ovat toteuttaneet vuosina 2019–2021 saamenkielisen aineenopettajan kelpoisuuteen johtavan kolmivuotisen koulutusprojektin.

98. Kielipoliittisen ohjelman kielten opetusta koskevaan toimenpidekokonaisuuteen on sisällytetty seuraavat toimenpiteet:

- Oppimateriaali on kielten oppimisessa keskeistä ja sen saatavuudesta pyritään huolehtimaan.
- Selvitetään mahdollisuuksia kehittää etäyhteyksiä hyödyntävää opetusta kotoperäisillä kielillä koko maassa.
- Tuetaan etäyhteyksiä hyödyntävän opetuksen kehittämistä kehittämällä opettajien osaamista muun muassa henkilöstökoulutuksen kautta.
- Myös muiden kuin kotoperäisten kielten opetuksen edistäminen on tärkeää. Muita kieliä koskevia haasteita on syytä tarkastella vielä tarkemmin omassa yhteydessään.
- Tietoisuutta eri kieliryhmistä pyritään lisäämään opetuksessa (esim. kieliryhmien näkyminen oppimateriaaleissa).

99. Kielten huolto ja elvytys toimenpidekokonaisuuteen sisältyy muun ohella toimenpide, jolla kannustetaan korkeakouluja panostamaan eri kielten tutkimuksen resursseihin. Kielipesätoimintaa, kielikerhoja tai muuta kielten elinvoimaisuutta edistävää toimintaa pyritään lisäämään. Tässä huomioidaan kielten erilaiset tarpeet ja mahdollisuudet.

100. Valtioneuvoston periaatepäätös kielipoliittisesta ohjelmasta sisältää toimenpiteen koskien usean kielen merkitsemistä väestötietojärjestelmään. Ohjelman mukaan aloitetaan valmistelutyö usean kielen merkitsemiseksi väestötietojärjestelmään siten, että nykyinen kielellisiä oikeuksia turvaava järjestelmä ei vaarannu. Valmistelussa otetaan huomioon tietoturva ja yksilönsuoja sekä muutos- ja ylläpitokulut.

Saamen kielten ja saamenkielisen opetuksen kehittämistyöryhmä

101. Opetus- ja kulttuuriministeriö asetti helmikuussa 2020 saamen kielten ja saamenkielisen opetuksen kehittämistyöryhmän, jonka tehtävänä oli tarkastella saamenkielisen varhaiskasvatuksen sekä saamelaisopetuksen ja saamenkielisen koulutuksen tilaa kokonaisuutena. Työryhmän työn tueksi teetettiin neljä erillisselvitystä ja kuultiin laajasti asiantuntijoita. Selvitykset

koskivat saamenkielisen opetus- ja varhaiskasvatushenkilöstön saatavuutta ja koulutuspolkuja, saamelaistiedon näyttäytymistä perusopetuksen oppimateriaaleissa ja saamenkielisten oppimateriaalien tilannetta sekä saamenkielisen sosiaali- ja terveysalan henkilöstön koulutuksen nykytilannetta ja kehittämistarpeita. Raportti²⁵ luovutettiin opetus- ja kulttuuriministeriölle huhtikuussa 2021. Saamen kielten ja saamenkielisen opetuksen saattaminen pysyväälle pohjalle koko maassa edellyttää raportin mukaan entistä enemmän etäyhteyksien hyödyntämistä sekä muutoksia opetusta koskeviin säännöksiin.

102. Saamelaisopetus on voimakkaasti kehittymässä saamelaisten kotiseutualueen kuntien ulkopuolella. Opetus- ja kulttuuriministeriö myönsi toukokuussa 2018 Utsjoen kunnalle rahoituksen saamen kielten etäopetushankkeeseen. Hanke on saanut lisärahoitusta vuoteen 2023. Etäyhteyksiä hyödyntävä opetus mahdollistaa inarin-, koltan- ja pohjoissaamen opiskelemisen riippumatta oppilaan asuinpaikkakunnasta. Pilottihankkeen tarkoituksena on parantaa saamelaisopetuksen saavutettavuutta ja saattaa yhä useampi saamelaisoppilas saamen kielen opetuksen piiriin etäyhteyksiä käyttäen. Myönnetty rahoitus on kehittämisrahaa, jonka on tarkoitus luoda pohjaa pysyville ratkaisuille tulevaisuudessa. Tarkoitus on hankkeen avulla hakea käytäntöjä, joilla saamen kielten opetus koko maassa saataisiin pysyväksi toiminnaksi.

Suositus – Lisätoimet ruotsin- ja saamenkielisten sosiaali- ja terveyspalvelujen saavuttamiseksi

Ryhtyvät lisätoimiin varmistaakseen ruotsin- ja saamenkielisten sosiaali- ja terveyspalvelujen saavutettavuuden.

103. Kielellisistä oikeuksista sosiaali- ja terveydenhuollon palveluissa säädetään, muun ohella, laissa sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä (612/2021), kielilaissa (423/2003), terveydenhuoltolaissa (1321/2010), laissa potilaan asemasta ja oikeuksista (785/1992) sekä laissa sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (812/2000).

Ruotsin- ja saamenkielisten sosiaali- ja terveyspalvelujen saavutettavuus toisen asteen koulutuksen osalta

104. Laki ammatillisesta koulutuksesta (531/2017) tuli voimaan 1.1.2018. Laissa säädetään opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalaan kuuluvista ammatillisista tutkinnoista, ammatillisen osaamisen hankkimiseksi tarvittavasta koulutuksesta sekä ammatillisen osaamisen osoittamisesta ja todentamisesta.

105. Ammatillisen koulutuksen reformissa ammatillinen koulutus uudistettiin yhdistämällä lait ammatillisesta peruskoulutuksesta ja ammatillisesta aikuiskoulutuksesta osaamisperusteiseksi ja asiakaslähtöiseksi kokonaisuudeksi. Lisäksi lisättiin työpaikoilla tapahtuvaa oppimista ja yksilöllisiä opintopolkuja sekä purettiin sääntelyä ja päällekkäisyyksiä. Ammatillisen koulutuksen reformin yhteydessä uudistettiin ammatillisen koulutuksen rahoitusta, ohjausta, toimintaprosesseja, tutkintojärjestelmää ja järjestäjäjärakenteita.

106. Ammatillisten tutkintojen ja koulutuksen järjestäminen edellyttää opetus- ja kulttuuriministeriön myöntämää tutkintojen ja koulutuksen järjestämis lupaa. Ammatillisen koulutuksen järjestäjät vastaavat sen puitteissa ammatillisen koulutuksen järjestämisestä toiminta-alueensa osaamis- ja koulutustarpeen mukaisesti. Järjestäjät myös päättävät ylläpitämistään toimipisteistä.

25

https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/163014/OKM_2021_25.pdf?sequence=1&isAllowed=y

107. Opetus- ja kulttuuriministeriö myöntää rahoitusta ammatillisen koulutuksen järjestämiseen valtion talousarvion määrärahan ja kuntien rahoitusosuuden puitteissa. Rahoitus myönnetään suoraan koulutuksen järjestäjälle, joka päättää sen kohdentamisesta. Saamenkielen koulutuskeskuksella on oma rahoituksensa. Määräraha sisältyy vuosittain omana kohtanaan valtion tulo- ja menoarvioon.

108. Ammatillisen koulutuksen järjestäjiä oli vuoden 2022 alussa 139. Näillä järjestäjillä on voimassa oleva opetus- ja kulttuuriministeriön myöntämä tutkintojen ja koulutuksen järjestämislupa. Sosiaali- ja terveysalan perustutkinnon (lähihoitaja) järjestämislupa on 50:llä ammatillisen koulutuksen järjestäjällä. Näistä yhteensä viidellä järjestäjällä on oikeus järjestää po. tutkinnon koulutusta ruotsin kielellä ja yhdellä saamen kielellä. Tällä järjestäjäverkostolla voidaan vastata sosiaali- ja terveysalan perustutkinnon, lähihoitajakoulutuksen tarpeeseen ympäri maata sekä turvata vastaavalla tavalla myös ruotsin- ja saamenkielisten alueiden koulutustarpeeseen ja alueiden työvoimatarpeeseen.

109. Ammatillisen koulutuksen järjestäjät voivat hakea opetus- ja kulttuuriministeriöstä järjestämislupaa lupansa mukaisella kielellä ja ne saavat ministeriön myöntämän lupapäätöksen haetulla kielellä. Uusia ruotsinkielisiä järjestämislupa sosiaali- ja terveysalan perustutkinnon järjestämiseen ei ole haettu vuosiin, joten nykyinen järjestäjäverkko on vastannut toiminta-alueidensa ja koko maan ruotsinkieliseen sosiaali- ja terveysalan perustutkinnon järjestämistarpeeseen. Tarvittaessa he myös voivat kohdentaa lisää järjestämislupansa opiskelijavuosityymiä tähän koulutukseen. Myöskään uusia oikeuksia järjestää sosiaali- ja terveysalan koulutusta saamen kielellä ei ole haettu

Ruotsinkielinen sosiaali- ja terveysalan koulutus

110. Opetus ja kulttuuriministeriön myöntämässä tutkintojen ja koulutuksen järjestämisluvassa määrätään koulutuksen järjestäjän opetuskieli. Seitsemällä koulutuksen järjestäjällä opetuskieli on ainoastaan ruotsi. Näistä sosiaali- ja terveysalan perustutkinnon järjestämislupa opetuskielenä ruotsi on kolmella järjestäjällä. Näiden järjestäjien yhteenlaskettu opiskelijavuosimäärä vuonna 2022 oli yhteensä 5 391 opiskelijavuotta, josta ne kohdentavat sosiaali- ja terveysalan perustutkintokoulutuksen ensisijaisen toiminta-alueensa osaamis- ja koulutustarpeen mukaisesti. Ruotsinkielistä ammatillista koulutusta järjestettiin alueilla Uusimaa (Helsinki, Espoo, Raasepori) ja Pohjanmaan (Kruunupyy, Pietarsaari, Vaasa, Vöyri).

111. Kahdella koulutuksen järjestäjällä on järjestämisluvassa määrätty opetuskielenä suomi ja ruotsi. Näillä molemmilla on järjestämisluvassaan sosiaali- ja terveysalan perustutkinto, jota ne voivat järjestää myös opetuskielillä ruotsi. Niiden yhteenlaskettu opiskelijavuosimäärä oli vuonna 2022 yhteensä 4 895 opiskelijavuotta, josta ne kohdentavat sosiaali- ja terveysalan perustutkintokoulutuksen opetuskielenä ruotsi ensisijaisen toiminta-alueensa osaamis- ja koulutustarpeen mukaisesti. Ammatillista koulutusta nämä koulutuksen järjestäjät järjestävät suomen ja ruotsin kielellä ensisijaisesti Uudellamaalla (Helsinki, Porvoo, Raasepori), Varsinais-Suomessa (Parainen, Turku) ja Pohjanmaalla (Vaasa). Koulutuksen järjestäjät voivat järjestää koulutustarpeen mukaisesti ammatillista koulutusta, sosiaali- ja terveysalan koulutus mukaan lukien myös muualla maassa Ahvenanmaan maakuntaa lukuun ottamatta.

Saamenkielinen sosiaali- ja terveysalan koulutus

112. Saamenkielistä sosiaali- ja terveysalan perustutkinnon koulutusta järjestää yksi koulutuksen järjestäjä, Saamelaisalueen koulutuskeskus. Koska kyseessä on valtion oppilaitos, sille ei ole määritetty järjestämislupa vähimmäisopiskelijavuosien määrää. Saamelaisalueen koulutuskeskuksella on oma lainsäädäntönsä (252/2010) ja oma rahoituksensa ammatillisen koulutuksen osalta. Koulutuskeskuksen järjestämään ammatilliseen koulutukseen sovelletaan ammatillisesta koulutuksesta annettua lakia (531/2017) ja oppivelvollisuuslakia (1214/2020), jollei tästä

laista (252/2010) muuta johdu. Koulutuksen järjestäjän ensisijainen toiminta-alue on Lappi, jossa suurin osa saamenkielisestä väestöstä asuu. Päätoimipaikkana on Inari. Koulutuskeskus voi kuitenkin tarvittaessa järjestää osaamis- ja koulutustarpeen mukaisesti koulutusta myös muualla maassa Ahvenanmaan maakuntaan lukuun ottamatta.

Rahoitus saamenkielisen sosiaali- ja terveysalan koulutuksen kehittämiseksi

113. Opetus- ja kulttuuriministeriö rahoittaa Oulun yliopiston ja Lapin ammattikorkeakoulun vetämiä hankkeita, joilla koulutetaan saamenkielistä sosiaali- ja terveysalan henkilöstöä ja kehitetään koulutusta. Rahoituksen tavoitteena on parantaa saamenkielisen henkilöstön saatavuutta ja sosiaali- ja terveyspalveluissa tarvittavaa saamelaiskulttuurin osaamista. Hankkeissa vastataan osaltaan saamen kielten ja saamenkielisen opetuksen kehittämistyöryhmän loppuraportissa esitettyihin sosiaali- ja terveysalaa koskeviin tarpeisiin.

114. Oulun ja Lapin yliopiston yhteistyössä toteutettavaa saamen kieli- ja kulttuurikoulutus sosiaali- ja terveysalalle (2023–2026) -hanketta rahoitetaan 1 000 000 eurolla. Lapin ammattikorkeakoulun vetämää Kulttuurisensitiivisen koulutuksen yhteiskehittäminen saamelaiden sosiaali- ja terveyspalveluille -hanketta rahoitetaan 918 634,93 eurolla. Hanke toteutetaan Lapin, Oulun ja Diakonia ammattikorkeakoulun yhteistyönä.

Korkeakoulujen saamenkielinen sosiaali- ja terveysalan henkilöstön koulutuksen rahoitus

115. Opetus- ja kulttuuriministeriö on avannut korkeakouluille haettavaksi rahoitusta saamenkielisen sosiaali- ja terveysalan henkilöstön koulutukseen ja koulutusten kehittämiseen saamenkielisen sosiaali- ja terveysalan henkilöstön saatavuuden parantamiseksi.

Sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä annettu laki

116. Sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä annetun lain (612/2021) mukaan sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen kieltä koskevalla sääntelyllä säilytetään nykytila. Sosiaali- ja terveydenhuolto on järjestettävä sekä suomeksi että ruotsiksi kaksikielisen hyvinvointialueen alueella siten, että asiakas saa ne valitsemallaan kielellä, joko suomeksi tai ruotsiksi. Yksikielisen hyvinvointialueen alueella sosiaali- ja terveydenhuolto järjestetään hyvinvointialueen kielellä. Kaksikielisten hyvinvointialueiden on sovittava keskinäisestä yhteistyöstä ja työnjaosta ruotsinkielellä annettavien sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen toteuttamisessa laissa säädettyjen edellytysten täyttyessä. Asiakkaalla on oikeus käyttää saamen kieltä saamelaiden kotiseutualueen kunnissa tuotettavissa sosiaali- ja terveydenhuollon palveluissa sekä Lapin hyvinvointialueen alueella sellaisissa sosiaali- ja terveydenhuollon palveluissa, joita tuotetaan vain kotiseutualueen kuntien ulkopuolella sijaitsevilla toimintayksiköissä. Lisäksi asiakkaalla on oikeus käyttää saamen kieltä Lapin hyvinvointialueen alueella kotiseutualueen kuntien ulkopuolella sijaitsevilla toimintayksiköissä tuotettavissa sosiaali- ja terveydenhuollon palveluissa, jotka Lapin hyvinvointialue on osoittanut kotiseutualueen kuntien asukkaiden käytettäväksi palvelujen saavutettavuuden perusteella.

117. Lisäksi sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä annetun laissa säädetään, että Länsi-Uudenmaan hyvinvointialueen tehtävänä on tukea ruotsinkielisten sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen kehittämistä koko maassa. Lain mukaan kaksikielisten hyvinvointialueiden on myös tehtävä yhteistyösopimus ruotsinkielisten kielellisten oikeuksien toteutumisen turvaamiseksi sosiaali- ja terveydenhuollossa. Yhteistyösopimuksen toteutumista on seurattava ja arvioitava vuosittain.

118. Sosiaali- ja terveydenhuollon yhteistyöalueeseen kuuluvien maakuntien on tehtävä yhteistyösopimus sosiaali- ja terveydenhuollon alueelliseksi yhteensovittamiseksi. Sopimuksessa on sovittava toimenpiteet myös kielellisten oikeuksien varmistamiseksi. Valtioneuvosto vahvistaa joka neljäs vuosi lainsäädäntöä täydentävät strategiset tavoitteet sosiaali- ja terveyden-

huollon järjestämiseksi. Tavoitteissa on määriteltävä myös tavoitteet kielellisten oikeuksien turvaamiseksi.

Hyvinvointialueista annettu laki

119. Hyvinvointialueista annetussa laissa (611/2021) säädetään, että kaksikielisellä hyvinvointialueella on kansalliskielilautakunta. Lautakunnan jäseniksi valitaan hyvinvointialueen kielivähemmistöön kuuluvia henkilöitä. Kansalliskielilautakunnan tehtävänä on:

- (1) selvittää, arvioida ja lausua siitä, miten aluevaltuuston päätökset vaikuttavat kielellisten oikeuksien käytännön toteutumiseen;
- (2) selvittää, arvioida ja määrittellä hyvinvointialueen vähemmistökielellä tarjottavien palvelujen tarvetta sekä seurata näiden palvelujen saatavuutta ja laatua;
- (3) selvitysten, arvioinnin ja seurannan perusteella tehdä aluehallitukselle ehdotuksia toimenpiteiksi kielivähemmistön palvelujen ja palveluketjujen kehittämiseksi sekä henkilöstön kielitaitovaatimuksista ja kielitaidon kehittämisestä; sekä
- (4) tehdä ehdotuksia kaksikielisten hyvinvointialueiden yhteistyötä ja työnjakoa koskevan sopimuksen sisällöstä, antaa sopimuksesta lausunto aluevaltuustolle sekä seurata sopimuksen toteutumista.

120. Lautakunnan on annettava vuosittain aluehallitukselle kertomus kielivähemmistön palvelujen toteutumisesta. Aluehallitus antaa aluevaltuustolle lausunnon toimenpiteistä, joihin lautakunnan antama kertomus antaa aihetta.

Saamenkielisten oikeudet sosiaali- ja terveystalvelujen kehittämisen yhteydessä

121. Saamenkielisten sosiaali- ja terveystalvelujen kehittäminen tapahtuu lähtökohtaisesti osana koko palvelujärjestelmää ja siksi on ollut tärkeää varmistaa, että isot reformit, kuten sosiaali- ja terveydenhuollon uudistus (ns. sote-uudistus) sekä tulevaisuuden sosiaali- ja terveyskeskushanke, voisivat mahdollisimman hyvin tukea tätä tavoitetta.

122. Eduskunta hyväksyi sosiaali- ja terveydenhuollon uudistusta koskevan lainsäädännön kesällä 2021. Uudistuksenmukaiset hyvinvointialueet aloittivat toimintansa 1.1.2023. Sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä annetun lain (612/2021) mukaan hyvinvointialueella tulee olla riittävä osaaminen, toimintakyky ja valmius vastata sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä ja sen on huolehdittava asukkaidensa palvelutarpeen mukaisesta sosiaali- ja terveystalvelujen saatavuudesta kaikissa tilanteissa. Saamenkielisten sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen osalta vastuu on Lapin hyvinvointialueella. Neuvottelut valtion ja hyvinvointialueiden kanssa mahdollistavat tilanteen kehittymisen seuraamisen myös kielellisten oikeuksien osalta.

123. Saamelaisten kielellisten oikeuksien varmistamiseksi on sote-uudistuksen yhteydessä perustettu saamen kielen lautakunta, josta säädetään hyvinvointialueista annetussa laissa. Lautakunnan jäseniksi voidaan valita vain saamenkielisiä henkilöitä. Saamen kielen lautakunnan tehtävä on ottaa kantaa, miten Lapin hyvinvointialueen aluevaltuuston päätökset vaikuttavat kielellisten oikeuksien toteutumiseen. Lautakunta myös arvioi saamenkielisten palvelujen tarvetta, saatavuutta ja laatua. Selvitysten perusteella lautakunta tekee aluehallitukselle ehdotuksia saamenkielisten palvelujen ja palveluketjujen sekä henkilöstön kielitaitovaatimusten ja kielitaidon kehittämiseksi. Lautakunta antaa vuosittain aluehallitukselle kertomuksen kielivähemmistön palvelujen toteutumisesta. Aluehallitus taas esittää valtuustolle toimenpiteitä, joihin kertomuksen pohjalta tulee ryhtyä.

Saamenkielisten palvelujen kehittäminen tulevaisuuden sote-keskus hankkeessa

124. Saamenkielisten ja kulttuurinmukaisten palvelujen kehittäminen on yksi Lapin maakunnan neljästä painopistealueesta sosiaali- ja terveysministeriön rahoittamassa, hyvinvointialueuudistuksen toteuttamista tukevassa tulevaisuuden sosiaali- ja terveyskeskushankkeessa. Työn tavoitteena on, että saamenkielisten ja kulttuurinmukaisten perhepalveluiden saatavuus paranee ja laatu vahvistuu. Perhepalveluita kehitetään verkostomaisiksi ja monikanavaisiksi yhteistyössä sosiaali- ja terveydenhuollon ja koulu- ja nuorisotoimen sekä erityispalveluiden kesken. Lisäksi työntekijöiden ammatillista tukea vahvistetaan.

125. Muita tavoitteita ovat, että saamenkielen ja kulttuurinmukaisia mielenterveys- ja päihdepalveluita on paremmin saatavilla matalan kynnyksen yhteydenotoilla, palveluohjaus ja palvelujen yhteentoimivuus perusterveydenhuollon, erikoissairaanhoidon ja sosiaalipalveluiden kesken parantuu, palveluissa ymmärretään alkuperäiskansalähtöisyys ja käytettävät menetelmät tunnistavat saamelaisten kieleen, kulttuuriin ja elämäntapaan liittyvät erityistarpeet.

Valtionavustus saamenkielisten sosiaali- ja terveyspalvelujen turvaamiseksi

126. Sosiaali- ja terveysministeriön myöntämä vuosittainen valtionavustus jakautuu saamelaisalueelle kuntien (vuodesta 2023 alkaen Lapin hyvinvointialueen) ja Saamelaiskäräjien tekemän sopimuksen mukaisesti. Valtionavustuksella tuetaan erityisesti kotiin vietäviä, saamenkielen- ja kulttuurin mukaisia ikääntyvien palveluja. Tavoitteena on tukea ja mahdollistaa kotona asumista ja tukea sitä saamelaisten kulttuuria ylläpitävällä tavalla. Valtionavustus on pysynyt pitkään samalla tasolla, kunnes vuoden 2021 talousarvioon siihen saatiin 82 000 euron korotus ja vuosittainen valtionavustus on nyt 562 00 euroa.

Kansalliskielistrategia

127. Yhtenä päämääränä uudessa kansalliskielistrategiassa on turvata kielelliset oikeudet sosiaali- ja terveydenhuollon uudistuksessa. Tähän liittyvinä toimenpiteinä tarkoitetaan ottaa käyttöön työvälineet siitä, miten kielelliset oikeudet turvataan hyvinvointialueiden palveluissa sekä toteuttaa dialogeja asiakkaiden ja viranomaisten välillä ymmärryksen lisäämiseksi kielen merkityksestä palvelun laadun turvaamisessa. Strategian päämääränä on myös turvata kansalliskielten asema ja kielelliset oikeudet hallinnollisissa uudistushankkeissa. Tähän liittyvinä toimenpiteinä on uudistusten toimeenpanon yhteydessä tehdä suunnitelma vähemmistökielisten palveluiden ja palvelupolkujen järjestämiseksi sekä kielipalveluiden koordinoinnista viranomaisessa, kehittää malli kielipalveluiden suunnitteluun ja koordinointiin sekä uusia viranomaisia perustettaessa noudattaa Kotimaisten kielten keskuksen periaatteita viranomaisten nimien suunnittelusta. Strategian avulla pyritään myös varmistamaan kielitaitoisen työvoiman saatavuus molemmilla kansalliskielillä sekä luomaan ja ylläpitämään asiointiympäristöjä, joissa on luontevaa käyttää sekä suomea että ruotsia. Lisäksi strategian päämääränä on varmistaa, että digitalisaatio tukee kielellisten oikeuksien toteutumista ja palveluiden saatavuutta molemmilla kansalliskielillä.

Vuoden 2020 Kielibarometri

128. Vuoden 2020 Kielibarometrissä tutkittiin myös sosiaali- ja terveydenhuollon ja varhaiskasvatuksen palveluiden toimivuutta omalla kielellä. Omalla kielellä saatava palvelu tarkoittaa sitä, että palveleva viranomainen käyttää henkilön kieltä, suomea tai ruotsia, ja molemmat kielet ovat näkyvillä viranomaisen toiminnassa. Tutkimuksen mukaan enemmistökieliltään ruotsinkielisissä kunnissa asuvat ruotsinkieliset ovat kaikista tyytyväisimpiä palveluihin kielen kannalta. Näiden kuntien vähemmistökielillä eli suomeksi annettavat palvelut saavat nekin varsin hyvät arvosanat. Ruotsinkielistä palvelua on haastavampaa saada, jos asuu kunnassa, jossa ruotsi on vähemmistökieli. Suomenkielinen vähemmistö on yleensä ottaen ruotsinkielistä

vähemmistöä tyytyväisempi sosiaali- ja terveydenhuoltopalveluihin kielen kannalta. Äitiys- ja lastenneuvolat toimivat erittäin hyvin molemmilla kielillä. Myös varhaiskasvatus toimii erittäin hyvin molemmilla kielillä. Ero on suurin ruotsin- ja suomenkielisen hammashoidon, mielenterveyspalveluiden, sairaalahoidon ja päivystyksen palveluissa. Näin oli myös vuonna 2016, mutta ruotsin- ja suomenkielisen palvelun välinen ero näissä palveluissa on kasvanut jonkin verran. Monien palveluiden osalta ruotsinkielisten palveluiden arvosana on noussut jonkin verran, kun taas suomenkielisten palveluiden arvosana on laskenut jonkin verran.

Valtionavustus saamen kielilain 31 §:n mukaisiin erityiskustannuksiin

129. Oikeusministeriö myöntää vuosittain valtionavustusta saamen kielilain (1086/2003) 31 §:n mukaisiin erityiskustannuksiin. Saamen kielilain 31 §:n mukaan valtion talousarvioon tulee ottaa määräraha valtionavustuksiin hyvinvointialueelle, kunnille, seurakunnille, saamelaisten kotiseutualueen paliskunnille sekä 18 §:ssä tarkoitetuille yksityisille tämän lain soveltamisesta aiheutuvien erityisten lisäkustannusten kattamiseksi. Vuonna 2021 avustuksia myönnettiin 150.000 euroa ja vuonna 2023 avustuksille on varattu 290.000 euroa. Valtionavustusta voidaan myöntää saamen kielen koulutukseen osallistumisesta aiheutuviin sijaiskustannuksiin muun ohella sosiaali- ja terveydenhuollossa.

Maakuntalaki

130. Valmisteilla olevan maakuntalain mukaan kaksikielisessä maakunnassa maakuntahallituksen on asetettava vähemmistökielen vaikuttamistoimielin. Toimielimen jäseniksi valitaan maakunnan vähemmistökielisiä asukkaita edustavia henkilöitä. Vaikuttamistoimielimen tehtävänä on selvittää, arvioida ja määritellä maakunnan kielellisen vähemmistön palvelujen tarvetta sekä seurata ja kehittää näiden palvelujen saatavuutta ja laatua.

131. Maakunnassa, johon kuuluu saamelaisten kotiseutualueeseen kuuluva kunta, on maakuntahallituksen asetettava saamenkielen vaikuttamistoimielin. Saamenkielen vaikuttamistoimielimen jäseneksi valitaan saamenkielisiä asukkaita edustavia henkilöitä.

Saamelaisten totuus- ja sovintoprosessi

132. Valtioneuvosto on asettanut Saamelaisten totuus- ja sovintokomission 28.10.2021. Asiaa valmisteltiin tiiviissä yhteistyössä Suomen valtion, Saamelaiskäräjien ja Kolttien kyläkokouksen edustajien kanssa.

133. Komission työn tavoitteena on koota saamelaisten kokemukset Suomen valtion ja eri viranomaisien toimista ja siitä, millaisia vaikutuksia ja seurauksia toimilla on saamelaisille ja tehdä tämä tieto näkyväksi.

134. Saamelaisten totuus- ja sovintokomissio on toiminnassaan itsenäinen ja riippumaton. Siihen kuuluu viisi komissaaria, joista kaksi on asetettu valtioneuvoston esityksestä, kaksi Saamelaiskäräjien esityksestä ja yksi Kolttien kyläkokouksen esityksestä.

135. Saamelaisten totuus- ja sovintoprosessin päämääränä on:

- tunnistaa ja arvioida saamelaisten historiallista ja nykyistä syrjintää, mukaan lukien valtion sulauttamispolitiikkaa, sekä oikeuksien loukkauksia;
- selvittää, miten tämä vaikuttaa saamelaisiin ja heidän yhteisöönsä nykyisessä tilanteessa;
- ehdottaa, miten voitaisiin edistää yhteyttä saamelaisten ja Suomen valtion välillä sekä saamelaisten keskuudessa;
- lisätä tietoisuutta saamelaisista Suomen alkuperäiskansana.

136. Komissio laatii työstään raportin, joka sisältää myös toimenpide-ehdotuksia. Raportti on tarkoitettu luovutettavaksi valtioneuvostolle, Saamelaiskäräjille ja Kolttien kyläkokoukselle 30.11.2023 mennessä.

137. Osana totuus- ja sovintoprosessia vahvistetaan saamelaisten psykososiaalisen tuen kokonaisuutta. Riittävä psykososiaalinen tuki on välttämätön ehto sille, että vaatimaan prosessiin voidaan lähteä. Myös Saamelaiskäräjät on asettanut toimivan psykososiaalisen tuen ennakkoehdoksi koko totuus- ja sovintoprosessiin ryhtymiselle.

Näkemyksiä kielellisten oikeuksien toteutumisesta sosiaali- ja terveyspalveluissa

138. Saamelaiskäräjät on tuonut esiin, että saamenkielisen väestön oikeus palveluihin äidinkiellään ei ole toteutunut saamelaisten kotiseutualueella yhtäläisesti suomenkielisen väestön kanssa kuntien lakisääteisestä velvollisuudesta huolimatta. Erityisesti inarin- ja koltansaamenkielisen ammattihenkilöstön saatavuus edellyttää Suomelta positiivisia erityistoimia.

139. SámiSoster ry on todennut, että saamelaisten kielelliset ja kulttuuriset oikeudet sosiaali- ja terveydenhuollossa eivät toteudu riittävällä tavalla ja tasolla. Sen mukaan kielellisten oikeuksien toteutuminen on jätetty saamen kielilain säännösten varaan. Se toteaa, että koska kunnilla ja kuntayhtymillä ei ole lakiin perustuvaa velvollisuutta järjestää saamenkielisiä ja saamelaiskulttuurin mukaisia palveluja, ne eivät siitä syystä suunnitelmallisesti ja tavoitteellisesti ylläpidä ja kehitä näitä palveluja. Saamenkielistä henkilöstöä on yhä nykyisinkin hyvin vähän sote-yksikköjen palveluksessa, myös saamelaisalueella. Tämän vuoksi saamelaiset asiakkaat joutuvat käyttämään suomea tai turvautumaan kankeaan tulkkaukseen voidakseen käyttää saamea palveluissa. Tulkkaus puolestaan sopii huonosti sote-palvelujen käyttämisen yhteydessä sen takia, että siellä hoidetaan usein vaikeita ja arkaluonteisia henkilökohtaisia asioita, joiden käsittelyssä tulkin läsnäolo saatetaan kokea kiusalliseksi ja epämiellyttäväksi. Se toteaa myös, että sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä annetun lain 5.1 §:n mukaan hyvinvointialueella ei ole velvollisuutta järjestää, ylläpitää ja kehittää saamenkielisiä palveluja alueellaan. Jos joku asiakas tai potilas haluaa käyttää saamea Lapin hyvinvointialueen sote-palveluissa, on hänellä siihen järjestämislain mukaan oikeus saamen kielilain tarkoittamalla tavalla. Tämä asiakkaan oikeus merkitsee sote-toimintayksikön näkökulmasta velvollisuutta huolehtia ainoastaan siitä, että asiakas voi siinä yksittäisessä palvelutilanteessa käyttää saamea joko tulkin välityksellä tai harvoissa tapauksissa ilman sitä. Saamelaiset joutuvat sen sijaan useimmiten erikseen pyytämään oikeutta saamen kielen käyttämiseen ja käyttämään tulkkia, jos yksiköllä ei ole osoittaa saamen kielen taitoista ammattihenkilöä palvelutilanteeseen. Saamelaiset ovat näin ollen SámiSoster ry:n mukaan eriarvoisessa asemassa suhteessa valtaväestöön eikä järjestämislain 4 §:n mukainen vaatimus palvelujen yhdenvertaisuudesta toteudu saamelaisten osalta.

140. Svenska Finlands Folkting on tuonut esiin ruotsinkielisiin sosiaali- ja terveyspalveluihin pääsyn haasteet ja palvelujen vaihtelevuuden kunnasta toiseen. Se toteaa, että suunniteltujen ruotsinkielisten palvelurakenteiden puute ja ruotsin kielen osaajien suuri puute vaikuttavat osaltaan ruotsinkielisen hoidon puutteisiin. Suuri ongelma nykyään on muun muassa ruotsinkielisten mielenterveyspalvelujen saatavuus. Covid 19 –pandemian myötä mielenterveyspalvelujen kysyntä ovat lisääntynyt huomattavasti. Vakava ongelma on vallitseva pula ruotsinkielisistä psykoterapeuteista sekä se, että erilaisia digitaalisia palveluita käännetään hyvin vähäisessä määrin ruotsiksi. Tämä asettaa ruotsinkielisen väestön huonompaan asemaan kuin suomenkielisen väestön. Svenska Finlands Folktingin mukaan on erittäin tärkeää, että hallitus ryhtyy toimenpiteisiin tämän akuutin puutteen korjaamiseksi. Se on tuonut esiin myös, että kaksikielisten hyvinvointialueiden yhteistyösopimuksen toteutumisesta tulee seurata perusteellisesti huolehtia siitä, että kielelliset oikeudet toteutuvat ja että kaksikielisten hyvinvointialueiden väestöllä on todella mahdollisuus saada palveluita omalla kielellään ja tasavertaisin perustein.

141. Lapsiasiavaltuutettu on painottanut, että esimerkiksi terveydenhuoltopalveluja järjestetäessä tulee kuulla lasten näkemyksiä käytännön toteutukseen liittyen. Valtuutettu toteaa, että saamelaislapset ovat kertoneet hänelle syksyllä 2021 tulkkausjärjestelyistä, joita pidettiin epä-tarkoituksenmukaisina. Lapsiasiavaltuutettu on lisäksi monissa yhteyksissä saamiensa tietojen perusteella erittäin huolestunut ruotsia osaavien ammattilaisten puutteesta esimerkiksi varhaiskasvatuksessa, erityisopetuksessa ja lastensuojelussa.

Suositus – Romanikielisten opettajien koulutuksen lisääminen, romanikielisen oppimateriaalin tuotannon laajentaminen ja romanikielen opetustarjonnan parantaminen

Lisäävät ja parantavat romanikielisten opettajien koulutusta, laajentavat romanikielisen oppimateriaalin tuotantoa ja lisäävät romanikielen opetustarjontaa.

142. Romanikielen asema Suomessa on erittäin uhanlainen, erityisesti nuorten aikuisten, teini-ikäisten ja lasten keskuudessa. Se on myös Unescon uhanalaisten kielten luettelossa. Romanikieli ei siirry enää luonnollisella tavalla uusille käyttäjille. Yksi haaste on romaniyhteisön voimaannuttaminen niin, että se rohkaistuisi käyttämään kieltään. Tähän pyritään ennen muuta romanikielen elvyttämisen toimenpiteillä.

143. Romanikielen opettajista on pulaa. Helsingin yliopistossa voi nykyään opiskella romanikieltä ja -kulttuuria ja näitä opiskelevien määrä on kasvussa. Opetushallitus valmistelee hanketta, jossa pyritään kehittämään romanikielen etäyhteyksiä hyödyntävää opetusta. Näin romanikieltä pystyttäisiin tarjoamaan romanioppilaille monilla paikkakunnilla.

Romanikielen elvytysohjelma

144. Opetushallitus asetti asiantuntijaryhmän 12.6.2020 valmistelemaan Suomen romanikielen elvytysohjelmaa. Romanikielen elvytysohjelma kuuluu Suomen romanipoliittisen ohjelman 2018–2022 toimenpiteisiin, jonka neljäs toimintalinja 'Romanikielen, taiteen ja -kulttuurin säilymisen ja kehittymisen tukeminen' sisältää yhteensä 17 toimenpidettä. Elvytysohjelman valmistelussa on huomioitu myös romanikielisten opettajien koulutus. Vakavasti uhanalaisen Suomen romanikielen elvyttämisohjelman rakentamiseksi kokemuksia ja hyviä käytäntöjä on pyritty lainaamaan erityisesti saamen kielistä, joissa työtä on tehty paljon ja pitkään. Romanikielen elvytysohjelman toimenpidekausi noudattaa kolmannen romanipoliittisen ohjelman kautta 2023–2030.

Kielipoliittisen ohjelman toimenpiteitä

145. Kielipoliittisessa ohjelmassa on nostettu romanikielen edistämisen osalta esille muun muassa seuraavia toimenpiteitä:

- romanikielen elvytysohjelma on valmistunut ja se julkaistiin marraskuussa 2022²⁶;
- Helsingin yliopiston romanikielen ja -kulttuurin opintokokonaisuus tarjoaa opiskelijalle valmiuksia opettaa Suomen romanikieltä ja -kulttuuria eri kouluasteilla; ja
- opetushallituksen myöntämä valtionavustus mahdollistaa romanikielen opetuksen perusopetusta ja lukiokoulutusta täydentävänä opetuksena.

Näkemyksiä romanikielisestä ja romanin kielen opetuksesta

146. Lapsiasiavaltuutettu on osana kansallisen lapsistrategian toimeenpanoa selvittänyt romanilasten ja -nuorten näkemyksiä romanikielisen opetuksen saatavuudesta. Alustavien tulosten mukaan merkittävä osa lapsista haluaisi oppia romanikieltä koulussa oppiaineena. Lisäksi

---

²⁶ Opetushallitus: Raportit ja selvitykset 2022:6.

lapset ovat toivoneet romanikielen elpymistä kotikielenä sekä vapaa-ajan kerhoja, joissa kieltä voisi käyttää.

147. Kirkkohallitus on tuonut esiin, että kirkon romaniasianneuvottelukunnassa on todettu tärkeäksi lisätä romaninkielisten opettajien koulutusta eri tasoilla, ottaa käyttöön jo olemassa oleva romanikielinen aineisto sekä tuottaa uutta aineistoa. Lisäksi tulisi kehittää erityisesti lapsille ja nuorille suunnattua digitaalista oppimateriaalia. Kielen opetuksen tulisi sijoittua koulu-päivän sisälle, jotta osallistuminen olisi helppoa. Kirkkohallitus näkee tärkeänä, että elvytysohjelma saa rahoitusta ja käynnistyy.

Suositus – Tietoisuuden lisääminen Suomen alueellisista kielistä ja vähemmistökielistä sekä suvaitsevaisuuden niitä kohtaan

Ryhtyvät toimiin lisätäkseen tietoisuutta Suomen alueellisista kielistä ja vähemmistökielistä sekä suvaitsevuutta niitä kohtaan.

Tietoisuus viidennen valvontakierroksen tuloksista

A. Viidennen valvontakierroksen tulosten julkaiseminen

148. Kieliperuskirja ja sen suomen- ja ruotsinkieliset käännökset on julkaistu Suomen säädös-kokoelman sopimussarjassa. Säädöskokoelma on saatavilla suurimmissa julkisissa kirjastoissa. Lisäksi puiteyleissopimuksen sopimusteksti on saatavilla valtion säädöstietopankista FINLEX:istä²⁷ ja ulkoministeriön Internet-sivuilta²⁸, joilla sopimusteksti on myös pohjoissaameksi. Internetiä voi käyttää maksutta yleisissä kirjastoissa.

149. Kieliperuskirjan täytäntöönpanoa koskevat hallituksen raportit on julkaistu ulkoministeriön Internet-sivuilla²⁹, jossa kieliperuskirjalla on oma sivunsa. Sivuilta löytyvät myös asiantuntijakomitean Suomea koskevat raportit, hallituksen antamat kommentit näihin raportteihin sekä ministerikomitean suositukset neljällä kielellä (englanti, suomi, ruotsi ja pohjoissaame).

150. Viidennen valvontakierroksen suositukset käännettiin heti niiden hyväksymisen jälkeen molemmille kansalliskielille eli suomeksi ja ruotsiksi ja myös pohjoissaameksi. Ne lähetettiin laajalti tiedoksi muun muassa tasavallan presidentin ja valtioneuvoston kansliaan, kaikille ministeriöille, eduskunnalle ja sen oikeusasiamiehelle, oikeuskanslerin virastoon, valtakunnansyyttäjänvirastoon, korkeimmalle oikeudelle, korkeimmalle hallinto-oikeudelle, erityisvaltuutetuille, neuvottelukunnille, kirkoille ja uskonnollisille yhdyskunnille, Svenska Finlands folktinge-tille, Saamelaiskäräjille, Suomen Kuntaliitolle, ihmisoikeuksiin keskittyneille tutkimusinstituuteille sekä useille vähemmistöjä edustaville kansalaisjärjestöille. Lähetteessä toivottiin, että jakelussa mukana olleet tahot jakaisivat ministerikomitean antamia suosituksia keskuudessaan mahdollisimman laajasti.

151. Ulkoministeriön oikeuspalvelun ihmisoikeustuomioistuin- ja -sopimusasiain yksikkö toimittaa pyydettyessä sopimustekstiin, sen voimaansaattamiseen liittyviin säädöksiin sekä kieliperuskirjan täytäntöönpanon valvontaan liittyvää materiaalia, sekä vastaa kieliperuskirjan oikeuksia ja veloitteita koskeviin tiedusteluihin.

---

²⁷ <https://www.finlex.fi/fi/>

²⁸ <https://um.fi/euroopan-neuvoston-voimassa-olevat-ihmisoikeussopimukset>

²⁹ <https://www.finlex.fi/fi/>

B. Viidennen valvontakierroksen tulosten seuranta

152. Kieliperuskirjan täytäntöönpanoa koskevista ministerikomitean lopullisista päätelmistä ja suosituksista on tiedotettu eri viranomaistahoille, joiden piirissä vastuu mahdollisista toimenpiteistä jakaantuu erikseen kullekin hallinnonalalle. Suositukset on esitelty valtioneuvoston perus- ja ihmisoikeusverkostossa, jossa on edustajat kaikista ministeriöistä. Verkoston työhön osallistuvat myös oikeuskanslerinviraston, eduskunnan oikeusasiamiehen kanslian ja Ihmisoikeuskeskuksen edustajat. Peruskirja on kiinteä osa kielipoliittista ohjelmaa ja kansalliskielistrategiaa. Molemmissa käsitellään asiantuntijakomitean päätelmiä ja suosituksia sekä ministerikomitean suosituksia. Kieliasiain neuvottelukunta ja kansalliskieliverkosto seuraavat suositusten täytäntöönpanoa.

C. Kansalaisyhteiskunnan osallistuminen kieliperuskirjan täytäntöönpanoon ja toimenpiteet osallistumisen kehittämiseksi

153. Kieliperuskirjan soveltamisalaan kuuluvia asioita käsitellään muun muassa kieliasiain neuvottelukunnassa, kansalliskieliverkostossa, yhdenvertaisuusasioiden neuvottelukunnassa, romanasasioiden neuvottelukunnassa sekä etnisten suhteiden neuvottelukunnassa, joihin osallistuvat viranomaiset ja vähemmistöjen edustajat.

D. Muut toimenpiteet tietoisuuden levittämiseksi peruskirjasta

154. Valtioneuvoston tutkimusrahoituksella toteutettiin tutkimus Euroopan neuvoston ihmisoikeussopimusten vaikutuksista Suomessa vuosina 2021-2022³⁰. Tampereen yliopiston toteuttamassa hankkeessa perehdyttiin Euroopan neuvoston ihmisoikeussopimusten vaikutuksiin kansalliseen lainsäädäntöön, politiikkatoimiin, oikeuskäytäntöön ja kansallisiin ihmisoikeusrakenteisiin. Tutkimus muodostaa kokonaisvaltaisen kuvan nykyisen järjestelmän toiminnasta ja vaikutuksista sekä kerätyn tiedon pohjalta ehdottaa suosituksia, joilla voidaan tehostaa sopimusten ja niiden valvontaelinten ratkaisujen toteutumista ja täytäntöönpanoa kansallisella tasolla.

155. Hanke keskittyi tarkastelussa erityisesti kolmeen tasoon. Ensinnäkin hankkeessa selvitettiin sopimusten kansallista voimaansaattamista. Tässä yhteydessä tarkastelussa olivat vaikutukset tarvittaviin lainsäädäntömuutoksiin ja muihin voimaansaattamisen edellyttämiin uudistuksiin. Toinen taso kohdistui siihen, miten ihmisoikeussopimukset ovat vaikuttaneet voimaansaattamisen jälkeen eri tasoilla, on kyse sitten lainvalmistelusta, politiikkatoimista, oikeuskäytännöstä tai ihmisoikeusrakenteista. Kolmantena kokonaisuutena tarkastelussa oli sopimusvelvoitteiden täytäntöönpano ja tämän osa-alueen edelleen kehittäminen.

156. Tutkimuksessa käsitellään muun muassa peruskirjan vaikutuksia kansalliseen lainsäädäntöön. Havaintona on, että vähemmistöihin liittyvä lainsäädäntö on edistynyt peruskirjan ja kansallisten vähemmistöjen suojelua koskevan puiteyleissopimuksen voimassaolon aikana. Oikeuksien edistäminen ja tunnettuuden lisääminen ovat kuitenkin keskittyneet enemmän erilaisiin toimintaohjelmiin ja hankkeisiin välittömien lainsäädäntömuutosten jäädessä taka-alalle.

---

³⁰ Euroopan neuvoston ihmisoikeussopimusten kansallinen täytäntöönpano ja seuranta. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2022:17. Jukka Viljanen, Tarja Seppä, Petra Järvinen, Nelli Keskilampi. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/163872/VNTEAS_2022_17.pdf

OSA II

7 ARTIKLA: TAVOITTEET JA PERIAATTEET

157. Tavoitteita ja periaatteita koskevaa 7 artiklaa sovelletaan Suomessa saamen ja ruotsin kieliin. Suomen kieliperuskirjan ratifioinnin yhteydessä antaman selityksen mukaan Suomi soveltaa peruskirjan II-osan säännöksiä soveltuvien osin myös romanikieleen sekä muihin ei-alueellisiin kieliin.

1a) Alueellisten ja vähemmistökielten tunnustaminen kulttuuririkkaudeksi

158. Oman äidinkielen opetuksen keskeinen merkitys eri kieliryhmille on tunnustettu. Kielten ja kulttuurien moninaisuus näyttäytyy opetuksessa rikkautena ja luovuuden lähteenä. Kulttuurinen moninaisuus on valtakunnallisesti painottunut eri tavalla. Suomalainen koulu on vahvasti monimuotoistunut, mikä todetaan jo sen arvoperustassa.³¹

1b) Hallinnollisista rajoista

Sosiaali- ja terveydenhuollon uudistusta koskeva lainsäädäntö

159. Eduskunta hyväksyi sosiaali- ja terveydenhuollon uudistusta koskevan lainsäädännön kesällä 2021. Uudistuksen mukaiset hyvinvointialueet aloittavat toimintansa 1.1.2023. Sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä annetun lain mukaan hyvinvointialueella tulee olla riittävä osaaminen, toimintakyky ja valmius vastata sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä ja sen on huolehdittava asukkaidensa palvelutarpeen mukaisesta sosiaali- ja terveyspalvelujen saatavuudesta kaikissa tilanteissa. Saamenkielisten sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen osalta vastuu on Lapin hyvinvointialueella. Neuvottelut valtion ja hyvinvointialueiden kanssa mahdollistavat tilanteen kehittymisen seuraamisen myös kielellisten oikeuksien osalta.

160. Sosiaali- ja terveydenhuollon uudistuksen myötä sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisvastuu siirtyy kunnista hyvinvointialueille (pois lukien HUS-yhtymä). Uudistuksen tavoitteena on turvata yhdenvertaiset ja laadukkaat sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen palvelut hyvinvointialueella asuville, parantaa palvelujen saatavuutta ja saavutettavuutta, kaventaa hyvinvointi- ja terveyseroja, turvata ammattitaitoisen työvoiman saanti, vastata ikääntymisen ja syntyvyyden laskun aiheuttamiin haasteisiin ja hillitä kustannusten kasvua.

Käräjäoikeusverkoston uudistaminen

161. Hyväksyessään hallituksen esityksen eduskunnalle laiksi tuomioistuinlain ja eräiden muiden lakien muuttamisesta (HE 270/2016 vp) eduskunta on hyväksynyt seuraavan lausuman:

”Eduskunta edellyttää, että hallitus seuraa käräjäoikeuksien rakenneuudistuksen ja siihen liittyvän mahdollisen summaaristen riita-asioiden käsittelyä koskevan uudistuksen vaikutuksia kiinnittäen erityistä huomiota oikeusturvan alueelliseen saatavuuteen, kielellisten oikeuksien toteutumiseen, taloudellisiin vaikutuksiin ja oikeudellisten palvelujen tarjontaan sekä antaa lakivaliokunnalle edellä mainituista seikoista selvityksen vuoden 2022 loppuun mennessä.”

162. Oikeusministeriö asetti uudistuksen vaikutusten selvittämistä varten selvityshenkilön, jonka laatima raportti luovutettiin ministeriölle syksyllä 2022. Sen perusteella annettiin eduskunnalle sen eduskunnan lausumassa edellytetty selvitys joulukuussa 2022. Raportissa kiinni-

---

³¹ Kielipoliittinen ohjelma. Valtioneuvoston periaatepäätös.
<https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/164216>

tettiin huomiota siihen, että ruotsin kielellä käräjäoikeudessa käsiteltävien asioiden osuus oli hieman vähentynyt jo noin kymmenen vuoden ajan. Tätä lienee syytä selvittää tarkemmin.

163. Vuonna 2019 voimaan tulleen käräjäoikeusverkoston rakenneuudistuksessa käräjäoikeuksien määrä väheni 27:stä 20:een. Myöhemmin samana vuonna summaaristen riita-asioiden käsittely keskitettiin yhdeksään käräjäoikeuteen, kun aiemmin niitä käsiteltiin kaikissa käräjäoikeuksissa.

164. Professori *Mikko Aaltosen* laatimassa selvityksessä³² tarkasteltiin vuonna 2019 toteutetun käräjäoikeuksien rakenneuudistuksen sekä siihen liittyvän summaaristen riita-asioiden, eli kirjallisessa menettelyssä ratkaistavien riidattomien velkomisasioiden, keskittämisen vaikutuksia.

165. Selvityksessä tarkasteltiin oikeusturvan alueellista saatavuutta, kielellisten oikeuksien toteutumista, toiminnan taloudellisuutta sekä oikeudellisten palvelujen tarjontaa. Selvitys perustuu useisiin tilastollisiin aineistoihin sekä käräjäoikeuksien henkilöstön haastatteluihin. Selvityksen taustalla on eduskunnan lausuma, jossa eduskunta edellytti, että uudistusten toivuutta ja vaikutuksia on arvioitava tämän vuoden loppuun mennessä.

166. Tilastoaineistojen perusteella uudistuksessa yhdistettyjen käräjäoikeuksien asiamäärät, käsittelyajat ja toiminnan tehokkuus ovat kehittyneet pääosin samoin kuin muissa käräjäoikeuksissa. Koronaviruspandemian takia rakenneuudistuksen onnistumista taloudellisesta näkökulmasta on kuitenkin vaikea arvioida. Ainakaan lyhyellä aikavälillä tavoitellut säästöt eivät ole toteutuneet, vaan käräjäoikeuksien yhteenlasketut toimintamenot ovat kasvaneet koronavuosina voimakkaasti.

167. Myöskään oikeudellisten palveluiden tarjonnassa alueellisesti ei havaittu selviä merkkejä heikkenemisestä. Niillä paikkakunnilla, joilla käräjäoikeuden toimipaikka on lakkautettu, näyttäisi olevan edelleen saatavilla asianajoapua.

168. Merkittäviä muutoksia ei havaittu myöskään kielellisten oikeuksien toteutumisessa. Haastatteluissa nostettiin kuitenkin esiin vaikeus rekrytoida ruotsinkielistä kansliahenkilökuntaa erityisesti Uudellamaalla. Huolestuttava havainto on lisäksi se, että ruotsiksi käsiteltyjen rikosasioiden osuus on ollut selvässä laskussa ainakin vuodesta 2010 lähtien. Selvityksen mukaan näyttää siltä, että yhä useampi ruotsinkielinen luopuu jostain syystä oikeudestaan käyttäen tuomioistuimessa omaa kieltään.

169. Haastatteluiden perusteella yksi kehityskohde kielellisten oikeuksien toteutumisen parantamiseksi olisi varmistaa jo rikosprosessin alkuvaiheessa, että asia tulee käsiteltyksi oikealla kielellä.

170. Svenska Finlands Folkting on tuonut esiin, että käräjäoikeusuudistuksen pohjalta kaksikielisten käräjäoikeuksien määrä vähennettiin kahdeksasta viiteen ja sen lisäksi istuntopaikat suljettiin neljässä kaksikielisessä kunnassa. Se toteaa, että käräjäoikeuksien rakenneuudistuksen seurauksena Suomessa ei ole Ahvenanmaata lukuun ottamatta enää yhtään tuomioistuinta, jossa enemmistökieli olisi ruotsi. Tämä on mm. vaikeuttanut ruotsinkielentaitoisen henkilöstön rekrytointimahdollisuuksia.

1c) Alueellisten kielten tai vähemmistökielten edistäminen

171. Tietoisuuden lisäämisen näkökulma sisältyy olennaisena osana kielipoliittiseen ohjelmaan. Toimenpidekokonaisuuteen ”Kielitietoisuus ja digitaalinen toimintaympäristö” on erikseen nostettu omana toimenpiteenään tietoisuuden lisääminen. Toimenpiteen mukaan tietoi-

---

³² <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/164529>

suutta eri kielistä ja kieliryhmistä yhteiskunnassa lisätään, ja vastuu toimenpiteen täytäntöönpanosta kuuluu kaikille ministeriölle.

172. Yleisradio (Yle) tuottaa sisältöä monipuolisesti eri kieliryhmille ja vähemmistöille. Monimuotoisuuden huomioimiseksi Yle huolehtii siitä, että erilaisista taustoista tulevat, kuten kieli- ja kulttuurivähemmistöt tulevat tasavertaisesti kohdelluiksi. Ylen tavoitteena on, että erityis- ja vähemmistöryhmien edustajia nähdään yhä enemmän osallistujina, asiantuntijoina ja tekijöinä myös muulle väestölle suunnatuissa sisällöissä. Yle tarjoaa sisältöjä ja palveluja suomen, ruotsin ja saamen kielten lisäksi viittomakielellä, selkosuomeksi sekä englannin, venäjän, romanin ja karjalan kielillä. Saavutettavuus on liitetty entistä kiinteämmin osaksi Ylen tarjonnan suunnittelua ja se on yksi strategian painopisteistä tuleville vuosille.

Näkemyksiä alueellisten kielten ja vähemmistökielten edistämisestä

173. Lapsiasiavaltuutettu on tuonut esiin, että saamelaislapset kertoivat vuonna 2021 lapsiasiavaltuutetulle kohtaavansa tietämättömyyttä ja ennakkoluuloja saamelaisuuteen liittyen. He kertoivat, että muualla Suomessa asuvat tai ulkomailta tulevat ihmiset eivät useinkaan tiedä juuri mitään saamen kielistä, kulttuurista tai elinoloista. Sekä saamelais- että romanilapset ovat kertoneet lapsiasiavaltuutetulle toivovansa yhteistä tekemistä sekä ”dialogisuutta” pääväestön kanssa. Romanilapset ovat todenneet, että syrjintää voisi ehkäistä esimerkiksi puhumalla enemmän romaneista ja heidän kulttuuristaan koulussa sekä muualla.

174. Saamelaiskäräjät on tuonut esiin, että Saamelaiskäräjien koulutus- ja oppimateriaalitoimisto on ylläpitänyt ja kehittänyt saamelaistietoa kouluille tarjoavaa www.oktavuohta.com –sivustoa. Saamelaiskäräjät on myös osallistunut Helsingin yliopiston Demokratia ja ihmisoikeudet -hankkeeseen, joka tuotti opettajille ja opettajankoulutuslaitoksille suunnatun materiaalikokonaisuuden saamelaisista, alkuperäiskansojen ihmisoikeusperustasta, historiasta ja koulun roolista, kielellisistä ja kulttuurisista ihmisoikeuksista, ilmastonmuutoksen vaikutuksista saamelaisiin sekä vinkeistä opettajille ja kasvattajille. Lisäksi Saamelaiskäräjät on käynnistänyt yhteistyössä Nuorten Akatemian kanssa opetushallituksen rahoittaman Kulttuurien koulu -hankkeen (2021–22)³³, jossa tarjotaan opettajille ilmaista täydennyskoulutusta saamelais- ja romaninuorten kohtaamiseen.

175. Saamelaiskäräjät on ilmaissut huolensa siitä, että se ei ole saanut pysyvää eikä riittävää rahoitusta saamelaistiedon (saamen kielet, yhteisöt, kulttuuri, historia) tarjoamiseksi mm. kouluopetusta varten. Toteutetuissa hankkeissa (Oktavuohta.com, Dihtosis, Kulttuurien koulu, ihmisoikeusmateriaalit) tuotetun aineiston kysyntä on suurta ja Saamelaiskäräjien mukaan saamelaistiedon tuottaminen mm. suomen- ja ruotsinkielisiksi digitaalisiksi oppimateriaaleiksi pitäisi saattaa vakinaiselle perustalle. Myös Kolttien kyläkokous on tuonut esiin, että saamen kielten osalta toimenpiteet ovat edelleen lähinnä hankeperusteisia. Se toteaa, että rahoitus tulisi saada kestäväälle pohjalle ja pysyväksi.

1d) Alueellisten kielten tai vähemmistökielten käyttämisen helpottaminen ja/tai rohkaiseminen puhetilanteissa ja kirjallisesti

176. Kielten elvytyksestä on olemassa monia hyviä käytännön esimerkkejä ja kokemuksia. Esimerkiksi kielipesätoiminnalla on saatu elvytettyä kieliä ja erilaisten kielikerhojen avulla on kyetty luomaan kannustavia ja turvallisia ympäristöjä kielten käyttämiselle.

---

³³ <https://www.nuortenakatemia.fi/hankkeet/kulttuurien-koulu>

1e) Alueellisia kieliä tai vähemmistökieliä käyttävien ryhmien yhteyksien tukeminen ja kehittäminen

177. Kieliryhmiä yhdistävä keskeinen haaste on niiden alueellinen hajaantuneisuus ympäri Suomea sekä sellaisten luonnollisten ympäristöjen puuttuminen, joissa omaa kieltä voisi käyttää muiden samaan kieliryhmään kuuluvien kanssa ja kokea kuuluvansa ryhmään. Vuonna 2022 hyväksytyyn kielipoliittisen ohjelman tavoitteena on vastata eri kieliryhmien osalta tunnistettuihin haasteisiin. Kielipoliittisen ohjelman tavoitteita ovat kotoperäisten kielten suojaaminen, elvyttäminen, tukeminen ja vahvistaminen. Lapset ja nuoret ovat kielipoliittisen ohjelman keskiössä: kielten siirtyminen sukupolvelta toiselle on kyettävä turvaamaan myös tulevaisuudessa. Tietoisuutta eri kieliryhmistä pyritään lisäämään opetuksessa (esim. kieliryhmien näkyminen oppimateriaaleissa). Kielipoliittisessa ohjelmassa tarkastellaan lyhyesti myös muiden kuin kotoperäisten kielten asemaa ja niitä koskevia haasteita.

1f) Alueellisten kielten tai vähemmistökielten asianmukainen opetus ja opiskelu

178. Kielten kirjo opetuksessa on kasvanut viime vuosina. Eri kielten opetus on lisääntynyt, mutta kielivalinnat kouluissa ovat kuitenkin yksipuolistuneet. Oman äidinkielen opetuksen keskeinen merkitys eri kieliryhmille on tunnistettu.

1g) Muiden kuin alueellista kieltä tai vähemmistökieltä puhuvan mahdollisuudet oppia alueellista kieltä tai vähemmistökieltä

179. Kansalliskielistrategialla pyritään edistämään myös maahanmuuttajien mahdollisuuksia oppia kansalliskieliä.

1h) Alueellisten kielten tai vähemmistökielten korkeakouluopiskelun ja tutkimuksen edistäminen

180. Kielipoliittinen ohjelma kannustaa korkeakouluja panostamaan eri kielten tutkimuksen resursseihin.

1i) Eri valtioissa asuvien samaa kieltä puhuvien ryhmien välisen vaihdon edistäminen

181. Ei uutta raportoitavaa.

2. Aiheettoman alueellisiin kieliin tai vähemmistökieliin liittyvän erottelun poistaminen

182. Ei uutta raportoitavaa.

3. Kunnioitus, suvaitsevaisuus ja kieliryhmien välinen keskinäinen yhteisymmärrys

Yleinen kieli-ilmapiiiri

Hanke kieli-ilmapiiirin parantamiseksi

183. Oikeusministeriö on toteuttanut 2020-2022 erillisen hankkeen kieli-ilmapiiirin parantamiseksi. Hankkeen tavoitteena oli luoda edellytyksiä positiiviselle kieli-ilmapiiirille, vähentää kieliryhmien välistä vastakkainasettelua sekä tuoda yhteen eri yhteiskunnan toimijoita, joiden kiinnostuksena on parantaa yhteiskunnassa vallitsevaa yleistä kieli-ilmapiiiriä. Hankkeessa muun muassa toteutettiin yleisölle suunnattu kampanja positiivisen kieli-ilmapiiirin tukemiseksi, kerättiin hyviä käytäntöjä kaksikielisen palvelun edistämiseksi ja toteuttamiseksi kunnissa sekä tuotettiin viestintämateriaalia kielellisistä oikeuksista erityisesti lapsille ja nuorille. Syksyllä 2020 toteutettu viestintäkampanja toteutettiin pääosin kansalliskielillä, mutta siihen sisältyivät myös saamen kielet, suomalainen ja suomenruotsalainen viittomakieli, romanikieli ja karjalan kieli. Kampanjassa keskityttiin kehittämään myönteisiä kuvia kielellisestä moniarvoisuudesta.

ta ja parantamaan myönteisen kielellisen ilmapiirin edellytyksiä. Kampanjaa tehtiin sekä sosiaalisessa että perinteisessä mediassa sekä yhteistyössä eri sidosryhmien kanssa.

Kansalliskielistrategia

184. Kieli-ilmapiiriin vaikuttaa ihmisten tietoisuus Suomen kieliryhmistä, kielellisistä oikeuksista sekä kielitaito. Kaikkia näitä osa-alueita pyritään vahvistamaan valtioneuvoston periaatepäätöksenä 2.12.2021 hyväksytyn uuden kansalliskielistrategian kautta. Strategian yksi päätavoitteista on varmistaa, että kieli-ilmapiiri Suomessa on salliva ja ennakkoluuloton ja että suomea ja ruotsia puhuvien kieliryhmien välillä on luonnollista kanssakäymistä. Kansalliskielistrategia sisältää myös useita toimenpiteitä joilla pyritään vahvistamaan toisen kotimaisen kielen osaamista ja lisäämään tietoisuutta Suomen kansalliskielistä, erityisesti vähemmistökielen asemassa olevasta ruotsin kielestä ja ruotsinkielisistä Suomessa.

185. Opetus- ja kulttuuriministeriö on valmistellut ohjelman, joilla kehitetään ja vahvistetaan toisen kotimaisen kielen opetusta ja oppimista perusopetuksessa ja toisella asteella vuosina 2022-2023. Ohjelman kautta tuetaan lasten ja nuorten mahdollisuuksia ja motivaatiota opiskella toista kotimaista kieltä. Ohjelma sisältää myös toimenpiteitä, joilla lisätään kieliryhmien välisiä kohtaamisia nuoresta iästä lähtien, mm. tukemalla ystävyysluokka-toimintaa ja kieliryhmien edustajien vierailuja varhaiskasvatuksessa ja perusopetuksessa sekä kielikyöpy- ja kielisuihku-toiminta.

Vuoden 2020 Kielibarometri

186. Vuoden 2020 Kielibarometri- tutkimuksen³⁴ mukaan vuosina 2012–2016 selvästi havaittu kieli-ilmapiirin huonontuminen on laantunut, ja kieli-ilmapiiri on samankaltainen kuin vuonna 2016. Vuoden 2020 Kielibarometrin vastaajista suurempi osa katsoi kieli-ilmapiirin parantuneen verrattuna vuoden 2016 tutkimukseen. Kieliryhmien välillä on kuitenkin eroja arvioissa kieli-ilmapiirin kehityksestä. Enemmistökieleltään suomenkielisissä kunnissa elävä ruotsinkielinen vähemmistö on ryhmä, joka kokee kieli-ilmapiirin huonontuneen eniten. Ruotsinkieliset ovat sitä mieltä, että suhtautuminen muihin kieliryhmiin on muuttunut huonommaksi tiedotusvälineissä, sosiaalisessa mediassa ja valtakunnanpolitiikassa. Neljäsosa ruotsinkielisistä ja viidesosa suomenkielisistä on kokenut ennakkoluuloja ja häirintää kielen vuoksi, ja noin viidesosa sekä suomen- että ruotsinkielisistä vastaajista on kokenut syrjintää kielen vuoksi. Luvut eivät ole suoraan verrattavissa aiempiin tutkimuksiin, mutta tutkimuksessa arvioidaan, ettei osuus ole kasvanut.

Vuoden 2020 Saamebarometri

187. Vuoden 2020 Saamebarometri- tutkimuksessa³⁵ selvitettiin ensimmäistä kertaa kieli-ilmapiiriä. Tutkimuksen puolet vastaajista kotiseutualueella ja kaksi kolmannesta muualla Suomessa ei ole kokenut syrjintää, ennakkoluuloja tai häirintää, koska on puhunut saamea. Viidennes kotiseutualueella ja kuudennes muualla Suomessa on kokenut näitä asioita vähintäänkin joskus ja saman verran yksittäisiä kertoja. Saamebarometrin mukaan kokemus kieli-ilmapiiristä on vaihteleva. Kolmannes kotiseutualueella kokee suhteiden muuttuneen myönteisimmiksi ja 15 % kielteisimmiksi. Lähes puolet vastaajista kokee suhteet vaihteleviksi. Kotiseutualueen ulkopuolella viidennes kokee suhteiden muuttuneen myönteisimmiksi ja puolet ei osaa sanoa tai ei vastannut kysymykseen.

---

³⁴ [Kielibarometri 2020 - Valto \(valtioneuvosto.fi\)](#)

³⁵ [Saamebarometri 2020 – selvitys saamenkielisten kielellisten oikeuksien toteutumisesta - Valto \(valtioneuvosto.fi\)](#)

Vihapuheen torjunta

188. Suomessa on tehty paljon kehittämistyötä viharikosten vastaisessa työssä viime vuosina. Osa työstä on ollut hankepohjaista, ja tarve siirtyä hankepohjaisesta työstä systemaattisemmin ja pitkäjänteisemmin organisoituun työhön on tunnistettu myös kansallisessa viharikosten vastaisessa työssä.

Rasismien vastainen toimintaohjelma

189. Rasismien vastaisen ja hyvien väestösuhteiden toimintaohjelman³⁶ tavoitteena on torjua rasismia ja syrjintää sekä edistää hyviä väestösuhteita. Ohjelma perustuu hallitusohjelman kirjauksiin, toimintaohjelman aikana toteutettavaan tilannearvioon, syrjintää ja yhdenvertaisuutta sekä väestösuhteita koskevaan tutkimustietoon sekä kansainvälisiin suosituksiin ja hyviin käytäntöihin.

190. Toimintaohjelma käsittelee esim. vihapuheen ja viharikollisuuden torjuntaa, työelämän syrjimättömyyttä, asenneilmapiiriin ja eri väestöryhmien välisiin suhteisiin vaikuttamista. Lisäksi ohjelma pyrkii vahvistamaan rasismien puuttumisen kulttuuria Suomessa.

Seurantaselvitys vihapuheesta ja häirinnästä ja niiden vaikutuksesta eri väestöryhmiin

191. Oikeusministeriö on laatinut seurantaselvityksen vihapuheesta ja häirinnästä ja niiden vaikutuksesta eri väestöryhmiin.³⁷ Selvityksen lähtökohdaksi oli tehdä näkyväksi vihapuheen ja häirinnän ilmenemistä yhteiskunnassa eri vähemmistöryhmien näkökulmasta. Tavoitteena oli tuottaa tietoa vihapuheen ja häirinnän vaikutuksista eri vähemmistöryhmiin kuuluvien henkilöiden turvallisuuden tunteeseen ja tuottaa seuranta- ja vertailutietoa vuonna 2016 oikeusministeriön toimesta julkaistuun selvitykseen. Lisäksi tehtävänä oli tuottaa tietoa koronapandemian vaikutuksista. Suosituksissa on tullut myös huomioida edellisen selvityksen jälkeen toteutetut politiikkatoimet. Selvityksen kohderyhmiä ovat romanit, saamelaiset, maahanmuuttoaustaiset, vieraskieliset, ulkomaiden kansalaiset, ihonvärin tai oletetun etnisen taustan takia rodullistetut henkilöt, suomenruotsalaiset, vammaiset henkilöt, seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvat henkilöt sekä uskonnollisiin vähemmistöihin kuuluvat ja uskontokuntaan kuulumattomat henkilöt. Aineiston perusteella kuvataan ilmiötä ja kokemuksia, mutta ei tehdä yleistettäviä kohderyhmäkohtaisia johtopäätöksiä vihapuheen ja häirinnän yleisyydestä. Ilmiön tunnistamisen ja näkyvyyden lisäämisen kautta voidaan esittää keinoja siihen puuttumiseksi, ennaltaehkäisemiseksi ja uhrien tukipalveluiden kehittämiseksi.

Poliisin toimia vihapuheen tunnistamiseksi ja torjumiseksi

192. Tiedolla vihaa vastaan -hankkeessa järjestettiin syksyllä 2020 yhdessä poliisin kanssa vihapuheen vastainen sosiaalisen median kampanja. Kampanjan pääsanoma oli ”sano ei vihapuheelle”, ja se oli kohdennettu nuorille. Kampanjan tavoitteena oli lisätä tietoisuutta vihapuheesta ja sen haitallisuudesta ja parantaa nuorten mahdollisuuksia tunnistaa verkossa kohtamaansa vihapuhetta. Hankkeessa toteutettiin lisäksi kaikille poliiseille ja poliisilaitosten siviilivivassa oleville henkilöille sekä Poliisiammattikorkeakoulun henkilöstölle pakollinen verkkokoulutus viharikoksista, yhdenvertaisuudesta ja asiakkaan kohtaamisesta. Myös Rajavartiolaitos ja tulli ottivat käyttöönsä hankkeessa kehitetyn koulutuspaketin. Hankkeessa kirjoitettiin lisäksi opas poliisille vihatarkkojen tunnistamisen ja ennalta estämisen tueksi.

---

³⁶ [Rasismien vastainen toimintaohjelma - Oikeusministeriö \(oikeusministerio.fi\)](https://www.oikeusministerio.fi/julkaisut/valtionneuvosto/bitstream/handle/10024/164248/OM_2022_10_SO.pdf?sequence=1&isAllowed=y)

³⁷

https://julkaisut.valtionneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/164248/OM_2022_10_SO.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Poliisin tulosohejaus

193. Poliisihallituksen tulossopimuksessa on yhtenä mittarina poliisin tunnistamat ja tutkimat viharikokset. Sen tarkoituksena on lisätä poliisin aktiivisia ja oma-aloitteisia toimia paljastaa viharikoksia. Poliisin tietojärjestelmän viharikosten luokittelutietoja verrataan viharikostilastoihin, joita tuotetaan Poliisiammattikorkeakoulun vuosittaisessa viharikosselvityksessä.

Poliisihallituksen ohjeistus poliisille viharikosten luokittelua varten

194. Poliisihallitus on antanut poliisille ohjeistuksen viharikosten luokittelua varten. Uusi ohje viharikosten tunnistamisesta, tutkinnasta ja luokittelusta on valmisteella ja tullaan antamaan vuoden 2023 aikana. Viharikosten tunnistamisen helpottamiseksi ja luokittelujen parantamiseksi Poliisihallitus on lisäksi toteuttanut teknisiä parannuksia poliisin sähköiseen asiointiin. Sähköisessä asiointissa kysytään ilmoittajalta henkeen, terveyteen tai kunniaan kohdistuvien rikosten ilmoittamisen yhteydessä, epäileekö hän joutuneensa rikoksen kohteeksi etnisen tai kansallisen taustan, uskonnon tai vakaumuksen, seksuaalisen suuntautumisen, sukupuolen ilmaisun, sukupuoli-identiteetin tai vammaisuuden takia. Jos ilmoittaja vastaa kysymykseen myöntävästi, poliisin tietojärjestelmä ohjaa rikosilmoituksen käsittelijää luokittelemaan ilmoituksen tämän mukaisesti.

Venäjänkielisiin kohdistuva vihapuhe

195. Venäjän hyökkäyssodalla Ukrainaan on monenlaisia vaikutuksia myös Suomessa asuvien ihmisten turvallisuuden tunteeseen, asenteisiin ja eri ryhmien väliseen vuorovaikutukseen. Järjestöt ja yksityishenkilöt ovat raportoineet kasvavasta Suomen venäjänkieliseen vähemmistöön kohdistuvasta vihapuheesta. Muun muassa pääministeri Sanna Marin ja yhdenvertaisuusvaltuutettu Kristina Stenman ovat tuominneet venäjänkielisiin kohdistuvan vihapuheen.

196. Oikeusministeriö on osaltaan pyrkinyt vaikuttamaan yhteiskunnalliseen keskusteluun ja venäjänkielisten kokemaan syrjintään hyökkäyssodan alkamisen jälkeen. Oikeusministeriö julkaisi aiheesta blogin³⁸ ja on ollut puhumassa vihapuheesta, väestösuhteista ja yhdenvertaisuudesta työ- ja elinkeinoministeriön järjestämässä tilaisuudessa hyökkäyssotaan liittyen. Oikeusministeriö saa tietoa tilanteesta etnisten suhteiden neuvottelukunnan ja syrjinnän seurannan asiantuntijatyöryhmän kautta. Yhdenvertaisuusvaltuutettu seuraa myös tilannetta.

Näkemyksiä kieli-ilmapiiiristä

197. Suomen YK-liitto on tuonut esiin, että erityisesti sosiaalisessa mediassa yhä yleistyvä vihapuhe ja häirintä kohdistuu enenevässä määrin eri vähemmistöihin ja vähemmistökieliryhmiin. Eri vähemmistöryhmien maalittaminen myös yhteiskunnallisessa keskustelussa ruokkii vastakkainasettelua. Suomen YK-liitto toivoo vähemmistökielten moninaisuuden huomioimista ja positiivisen kieli-ilmapiiirin esillä pitämistä julkisessa keskustelussa nykyistä laajemmin. Kielitietoisuudella ja eri kielellisten ryhmien esillä pitämällä osana julkista keskustelua ja tiedonvälitystä on keskeinen merkitys kielellisen moninaisuuden ja positiivisen kieli-ilmapiiirin luomisessa.

4. Kieliryhmien tarpeet ja toivomukset määriteltäessä kielipolitiikkaa

Neuvottelukunnat

198. Valtioneuvoston piirissä toimii useita neuvottelukuntia, joilla on perus- ja ihmisoikeuksien toteuttamiseen, mukaan lukien kielelliset oikeudet, edistämiseen tai seurantaan liittyviä

---

³⁸ <https://oikeusministerio.fi/blogi-hakutulos/-/blogs/milla-aaltonen-anna-bruun-ja-mia-luhtasaari-vihapuheelle-ei-pida-antaa-tilaa>

tehtäviä. Kansalaisyhteiskunnan osallistumisen kannalta neuvottelukunnilla on keskeinen rooli, koska ne tarjoavat mahdollisuuden säännölliseen vuorovaikutukseen hallinnon kanssa. Järjestöt näkevätkin neuvottelukuntajärjestelmän tärkeänä.

Kieliasian neuvottelupäivä

199. Vuosittainen kieliasian neuvottelupäivä edistää vuoropuhelua eri kieliryhmien ja hallituksen välillä. Se tarjoaa foorumin kieliryhmien tarpeiden ja toiveiden kuulemiselle.

5. Peruskirjan 7 artiklan 1-4 kappaleiden sisältämien periaatteiden soveltaminen ei-alueellisiin kieliin

Aloite romanikielen osalta

200. Kotimaisten kielten keskuksen romanikielen lautakunta tuo esiin, että romanikielen asemaa tulisi arvioida uudelleen kieliperuskirjan sitoumusten valossa. Lautakunta esittää, että romanikieleen sovellettaisiin alueellisen kielen määritelmää ja siten myös kieliperuskirjan III osan määräyksiä. Lautakunta katsoo kieliperuskirjan III osan artiklojen (8-14 artiklat) soveltuvan romanikieleen. Lautakunta perustelee uudelleen arvioinnin tarvetta vuonna 2020 hyväksytyllä Suomen romanipoliittisen ohjelman (ROMPO 2) arviolla romanikielen nykytilanteesta. Sen mukaan ”Suomen romanikieli on vakavasti uhanalainen ja toimenpiteet sen elvyttämiseksi ovat kiireellisiä. Romanikieltä uhkaa kielikuolema, ellei Suomessa käynnistetä useita yhtäaikaista kielenelvytystoimenpiteitä välittömästi, sillä sekä puhujien määrä että kielitaito ovat heikentyneet viime vuosina entisestään.” Se viittaa myös 30.3.2009 laaditun romanikielen kielipoliittisen ohjelman suosituksiin. Romanikielen kielipoliittisen ohjelman mukaan Suomen tulee laajentaa ja selkeyttää alueellisia tai vähemmistökieliä koskevan eurooppalaisen peruskirjan ratiointia romanikielen osalta koskemaan myös osaa sen III osan artikloista.

201. Aloitteessa todetaan myös, että romanikieltä osaa hyvin enää kolmasosa romaneista ja kaksi kolmasosaa ei enää käytä kieltä lainkaan. Lisäksi pääosa romaneista elää suurten kaupunkien ja Etelä-Suomen alueella (Helsinki, Vantaa, Espoo, Järvenpää, Hyvinkää, Nurmijärvi, Hämeenlinna, Tampere, Turku, Jyväskylä, Oulu, Rovaniemi ym.) ja kielen käyttäjien lukumäärä on kasvanut viimeisen 30 vuoden aikana.

OSA III

III.1 RUOTSI: VÄHEMMÄN PUHUTTU KANSALLISKIELI

8 ARTIKLA: KOULUTUS

Kokonaiselvitys ruotsinkielisestä koulutuksesta

202. Opetus- ja kulttuuriministeriö on teettänyt kokonaiselvityksen ruotsinkielisestä koulutuksesta, joka julkaistiin 11.3.2021. Selvityksessä käsitellään ruotsinkielisen varhaiskasvatuksen ja koulutuksen erityispiirteitä, haasteita ja kehittämistarpeita. Selvityksen mukaan ruotsinkielistä koulutusta tulisi kehittää tulevaisuuden vaatimusten mukaisesti rinnakkain suomenkielisen koulutuksen kanssa ja ruotsinkielisen koulutuksen tulee olla laadukasta ja yhdenvertaisesti saatavilla koko koulutusväylän ajan.

203. Selvityksen suositusten mukaisesti ja ruotsinkielisten palveluiden kokonaiskoordinaation ja ohjauksen vahvistamiseksi opetus- ja kulttuuriministeriöön on perustettu uusi virka. Viran tehtävänä on kasvatuksen, koulutuksen ja tutkimuksen sekä taiteen, kulttuurin ja nuoriso- ja liikuntatoimen ruotsinkielisten palveluiden kehittäminen ja koordinaatio- ja valmistelutehtävät,

johon voidaan myös katsoa kuuluvan tietoisuuden lisääminen ruotsinkielisten kielellisiä oikeuksista ministeriössä ja hallinnon-alalla.

9 ARTIKLA: OIKEUSVIRANOMAISET

Oikeusvaltion takeet ja oikeuslaitoksen kehittäminen –työryhmä

204. Oikeusministeriö asetti 1.2.2023 oikeusvaltion takeet ja oikeuslaitoksen kehittäminen –työryhmän³⁹, jonka yhtenä tehtävänä on arvioida oikeuslaitosta palveluntuottajana ja tehdä ehdotuksia, joilla sen palvelukykyä parannetaan erityisesti kielellisten oikeuksien toteutumisen, sähköisen asioinnin sekä yksittäisen asian käsittelyn seurattavuuden osalta. Työryhmän pysyväksi asiantuntijaksi on nimetty Svenska Finlands Folktingetin edustaja, erityisesti palvelujen kielellistä saatavuutta koskevien kysymysten osalta.

Poliisin kielellisten asioiden koordinaatioryhmien perustaminen

205. Poliisihallitus on 7.10.2021 tekemällään päätöksellä asettanut Poliisihallituksen sisäisen kielellisten palveluiden koordinaatioryhmän, jossa on jäsen jokaisesta Poliisihallituksen yksiköstä. Poliisihallituksen sisäisen koordinaatioryhmän tavoitteena on ylläpitää kokonaiskuvaa kielellisten oikeuksien toteutumisesta niiden ollessa koko poliisitoiminnan läpileikkaavia sekä saattaa kielellisiin oikeuksiin liittyviä asioita Poliisihallituksen yhteisen päätöksenteon rakenteisiin. Koordinaatioryhmä osaltaan seuraa myös kansalliskielistrategian toteutumista poliisihallinnossa.

206. Poliisihallitus on asettanut edellä mainitun koordinaatioryhmän lisäksi 11.10.2021 tekemällään päätöksellä poliisin kielellisten asioiden valtakunnallisen verkoston. Verkostossa on jäseniä kaikista Poliisihallituksen yksiköistä, poliisilaitoksista sekä poliisin valtakunnallisista yksiköistä. Perustetun kieliverkoston tarkoituksena on kielellisten oikeuksien toteutumisen tilannekuvan ylläpidon lisäksi toimia kanavana kielipalveluihin liittyvissä haasteissa sekä jakaa tietoa, koulutusta ja käytänteitä eri yksiköiden kesken. Verkosto kokoontuu vähintään kaksi kertaa vuodessa.

207. Valtakunnallisen kieliverkoston ja sitä myöden koko poliisihallinnon tietoisuutta Suomen alueellisista kielistä ja vähemmistökielistä sekä suvaitsevaisuutta niitä kohtaan on pyritty lisäämään muun muassa verkoston jäsenistön koulutuksella. Verkostolle on asiantuntijoiden toimesta koulutettu kielellisiin oikeuksiin liittyviä ohjaavia normeja sekä kielellisten palveluiden tilaa laillisuusvalvojan näkökulmasta. Valtakunnallisessa kieliverkostossa on käsitelty myös kielipalveluiden kokonaisuuden kehittämistä tunnistettujen haasteiden sekä ohjaavien normien pohjalta.

Kielelliset oikeudet poliisien koulutuksessa

208. Poliisikoulutuksen yhteydessä kiinnitetään edelleen vahvasti huomiota kielellisten asioiden edistämiseksi. Poliisihallituksen ja Poliisiammattikorkeakoulun tulossopimukseen vuodelle 2023 on kirjattu tulostavoitteeksi, että se osaltaan vastaa hallitusohjelman mukaisen kielistrategian edistämisestä ja tavoitteen toteutumisesta. Ruotsin kielen koulutusta on lisätty myös hallinnon ulkopuolisten palveluntarjoajien järjestämänä ennalta suunnitelluille henkilöstöryhmille poliisilaitoksissa. Tällä on pyritty parantamaan kaksikielisten mahdollisuutta asioida ja saada palvelua haluamallaan kielellä. Muun kuin poliisihallinnon sisäisen koulutuksen osalta erityisesti saamenkielisten kielellisiä oikeuksia on pyritty edistämään aloittamalla pilottihanke, jossa työnantajan tukemana poliisin henkilöstöllä on mahdollisuus suorittaa saamen kielen

---

³⁹ [Oikeusvaltion takeet ja oikeuslaitoksen kehittäminen -työryhmä \(valtioneuvosto.fi\)](#)

koulutusta, joka on järjestetty yhteistyössä Lapin yliopiston ja Lapin Ammattikorkeakoulun kanssa. Tällä pyritään lisäämään saamen kielen taitoa poliisissa, mikä edesauttaa saamenkielisten asiakkaiden kielellisten oikeuksien toteutumista poliisin eri palveluissa.

209. Kokonaisvaltaista kielellisten asioiden kehitystä poliisihallinnossa pyritään saavuttamaan keskittämistoimilla. Poliisihallituksella on tällä hetkellä käynnissä hanke yhteistyössä Keskusrikospoliisin kanssa, jossa pyritään perustamaan valtakunnallinen kielipalvelukeskus Keskusrikospoliisiin. Hankkeen toteutuessa poliisi pyrkii keskittämään sekä kasvattamaan kielellisten palveluiden tarjonnan omavaraisuutta ja siten edistää kielellisten oikeuksien toteutumista erityisesti esitutinnan ja viestinnän osalta. Lisäksi kielipalveluiden keskittämällä poliisihallinnossa pyritään tavoittelemaan hyötyjä yleisesti kielellisten palveluntarpeiden tunnistamiselle, palveluiden saatavuudelle ja kehittämislle entistä nopeammalla aikataululla.

210. Poliisin henkilöstön kaksikielisyyttä edistävää ja sen ymmärrystä lisäävää toimintaa tarjotaan poliisihallinnossa vapaaehtoisella virkamiesten työkierrolla. Halukkaille virkamiehille mahdollistetaan työskentely määräaikaisesti esimerkiksi kaksikielisen tai ruotsinkielisen poliisilaitoksen alueella, jolla pyritään vahvistamaan kielitaitoa sekä lisäämään ymmärrystä kaksikielisten tai kokonaan ruotsinkielisten alueiden omaispiirteistä.

10 ARTIKLA: HALLINTOVIRANOMAISET JA JULKISET PALVELUT

Digi- ja väestötietovirasto

211. Digi- ja väestötietovirasto on aloittanut toimintansa 1.1.2020, kun Väestörekisterikeskus, maistraatit ja Itä-Suomen aluehallintovirastossa toimiva Maistraattien ohjaus- ja kehittämissyksikkö (MOK) yhdistyivät. Digi- ja väestötietovirastolla on palvelupaikkoja 32 paikkakunnalla eri puolilla Suomea. Digi- ja väestötietoviraston toimintamalli on valtakunnallinen. Kansalainen voi hoitaa asiansa missä tahansa Digi- ja väestötietoviraston asiakaspalvelupisteessä.

212. Valtakunnalliseen Digi- ja väestötietovirastoon koottiin tehtäviä, joita oli aiemmin osaksi hoidettu kaksikielisessä valtion keskushallinnon virastossa ja kaksikielisissä valtion aluehallinnon virastoissa sekä osaksi hoidettu yksikielisesti suomenkielisissä valtion aluehallinnon virastoissa. Alla on selostettu sekä ruotsin että saamen kielen asemaa Digi- ja väestötietovirastossa seuraavasti.

213. Digi- ja väestövirsto on kaksikielinen viranomainen (suomi/ruotsi). Digi- ja väestövirston perustaessa pidettiin tärkeänä, että kaksikielisten palvelujen saatavuus ei heikkenisi yhdistymisen johdosta. Digi- ja väestötietovirastolla on henkilöasiakkaille tarkoitettuja ruotsinkielisiä palvelunumeroita ja sähköpostiosoitteita. Asiakkaita palvelee myös ruotsiksi palvelupaikoissa. Hallinnollisia tekstejä ja lomakkeita ovat saatavilla myös ruotsiksi.

214. Ruotsinkielisen väestön palvelujen saatavuuden turvaamiseksi Digi- ja väestötietoviraston kuuteen henkikirjoittajan virkaan asetettiin kielitaitoa koskevaksi kelpoisuusvaatimukseksi ruotsin kielen erinomainen suullinen ja kirjallinen taito sekä suomen kielen tyydyttävä suullinen ja kirjallinen taito. Sen lisäksi Digi- ja väestötietovirasto asetti 21 virkaa, joissa ei ole säädettyä kelpoisuusvaatimuksena korkeakoulututkintoa, kielitaitoa koskevaksi kelpoisuusvaatimukseksi ruotsin kielen hyvä suullinen ja kirjallinen taito sekä suomen kielen tyydyttävä suullinen ja kirjallinen taito.⁴⁰

215. Kielitaitoa koskevien kelpoisuusvaatimusten asettaminen luo Digi- ja väestötietovirastolle edellytykset toteuttaa ruotsinkielistä palvelua ja turvata kielellisiä oikeuksia. Täten varmistee-

---

⁴⁰ Valtioneuvoston asetus Digi- ja väestötietovirastosta 53/2020 6 §.

taan myös, että kielitaitoisia virkamiehiä saadaan jatkossakin rekrytoitua Digi- ja väestötietovirastoon.

216. Digi- ja väestötietovirastoa perustettaessa saamen kielilakiin (1086/2003) tehtiin muutos, jolla kielilain soveltamisala laajennettiin koskemaan koko valtakunnallista Digi- ja väestötietovirastoa. Muutos laajensi saamelaisen oikeutta käyttää saamen kieltä omassa asiassaan tai asiassa, jossa häntä kuullaan. Aiemmin oikeutta oli sovellettu vain entisessä Lapin maistraatissa, mutta muutoksen myötä oikeus siis laajeni koko Digi- ja väestötietoviraston toimialueelle. Muutos on selkeä parannus saamelaisten kielellisiin oikeuksiin. Digi- ja väestötietoviraston valtakunnallisuus mahdollistaa asioiden keskittämisen saamen kieltä osaavalle henkilöstölle. Lisäksi voidaan tarpeen mukaan hyödyntää paikallisesti tulkkauspalveluita. Digi- ja väestötietovirastolla on yksi palvelunumero ja sähköpostiosoite saamenkielisille.

217. Aikaisemmin ei ollut mahdollista merkitä saamelaisen nimen sen oikeassa saamen kielen mukaisessa kirjoitusasussa väestötietojärjestelmään. Nykyään väestötietojärjestelmässä on käytössä erikoismerkit, jotka mahdollistavat saamenkielisten nimien rekisteröiminen oikeassa saamen kielen mukaisessa kirjoitusasussa. Huomioitavaa on, että kun nimitieto vältyy tietopalveluiden kautta, nimitieto sen oikeassa saamen kielen mukaisessa kirjoitusasussa ei näy vastaanotettavassa järjestelmässä, mikäli se ei sisällä kaikkia niitä merkkejä, joita tarvittaisiin saamenkielisten nimien kirjoittamiseen.

Valtioneuvoston asetus kuntien kielellisestä asemasta

218. Valtioneuvosto antoi joulukuussa 2022 asetuksen kuntien kielellisestä (1385/2022) asemasta kymmenvuotiskaudelle 2023-2032. Asetus ei muuta nyt voimassa olevaa tilannetta. Asetuksella säädetään siitä, mitkä kunnat ovat kaksikielisiä, mikä on niiden enemmistön kieli sekä mitkä kunnat ovat yksikielisiä suomen- tai ruotsinkielisiä kuntia.

219. Kunnan kielellinen asema määräytyy virallisen tilaston perusteella. Lisäksi kunta voidaan valtuustonsa esityksestä säätää kaksikieliseksi, vaikka kunta olisi tilastojen perusteella yksikielinen. Tämän mukaisesti Korsnäsön kunta, Lohjan kaupunki, Luodon kunta ja Närpiön kaupunki säädetään asetuksella kaksikielisiksi niiden valtuustojen päätösten mukaisesti.

Hätäkeskustoiminta

220. Koko maassa vuonna 2019 käyttöön tullut hätäkeskustietojärjestelmä Erica mahdollistaa kaikkien työvuorossa olevien ruotsinkielisten hätäkeskuspäivystäjien hyödyntämisen Hätäkeskuslaitoksen verkottuneessa toimintamallissa. Sen lisäksi, että ruotsin kieltä taitavien päivystäjien tarve on huomioitu työvuorosuunnittelussa, Hätäkeskuslaitoksessa on järjestetty ruotsinkielisten hätäilmoitusten käsittelyyn erillinen palvelujono, johon ruotsinkielinen puhelu voidaan tarvittaessa siirtää.

221. Palvelujono resursoidaan vuorokauden ajan mukaisesti määritetyn vahvuuden mukaan erillisillä ruotsinkielisillä päivystäjillä, jotka kirjautuvat ruotsin kielen kieliprofiililla. Tämän lisäksi molempia kotimaisia kieliä hallitseville päivystäjille on muodostettu erityinen kaksikielinen kieliprofiili, jolloin tässä roolissa olevat tukevat ja tauottavat ruotsin kielen kieliprofiililla olevia päivystäjiä ruotsinkielisen hätäpuhelujonon käsittelyssä. Pelastusosaston tietojen mukaan ruotsinkieliset soittajat saavat ruotsinkielistä palvelua, eivätkä ole joutuneet odottamaan puhelujonossa suomenkielisiä soittajia kauemmin.

222. Hätäkeskuslaitos on ohjeistanut päivystäjiä, että vuorovaikutus ilmoittajan kanssa ei saa edes välillisesti antaa sellaista kuvaa, että soittajan pitäisi vaihtaa käyttämänsä kansalliskieli toiseen kieleen. Hätäkeskuslaitos maksaa kielillisää ruotsinkielisen kielitutkinnon suorittaneille.

223. Viittomankielinen tulkkaus on edennyt yhteistyössä Kelan kanssa. Käynnissä on pilotti-hanke, jossa Kela järjestää hätäpuheluiden suomenkielisen viittomakielen etätulkkauksen kuu-

lovammaisille asiakkaille käyttäen apuna 112 Suomi -sovellusta. Palvelun mahdollinen vakinaistaminen ja siihen liittyvä jatkokehitys selvitetään vuoden 2023 aikana.

Pelastustoimi

224. Pelastuslaitosten viestintä ja palveluiden saatavuus molemmilla kansalliskielillä on parantunut viime vuosina. Kaksikielisillä pelastuslaitoksilla verkkosivujen sisältö on sekä suomeksi että ruotsiksi. Kansalaisille ja eri toiminnanharjoittajille suunnattuja ohjeita ja turvallisuusviestinnän materiaaleja on käännetty ruotsiksi aikaisempaa laajemmin. Pelastuslaitokset ovat yhdenmukaistaneet pientaloihin jaettavaa paloturvallisuusmateriaalia. Pientalojen paloturvallisuusopas ja siihen liittyvä paloturvallisuuden arviointilomake ovat nykyään saatavilla suomen ja ruotsin lisäksi englanniksi, venäjäksi sekä kaikilla kolmella saamen kielellä.

225. Pelastusopisto on toteuttanut kaksikielistä hätäkeskuspäivystäjäkoulutusta Hätäkeskuslaitoksen toiveiden mukaisesti. Kaksikielinen kurssi aloitti syksyllä 2018 ja kesti 1,5 vuotta. Kurssin sisäänotto oli 16 opiskelijaa ja kurssilta valmistui 15 henkilöä. Tämän avulla saatiin parannettua valmiutta ruotsinkielisten hätäpuheluiden käsittelyyn. Suomenkielisiltä kursseilta on lisäksi valmistunut yksittäisiä kaksikielisiä opiskelijoita.

226. Ruotsinkielisiä pelastajakursseja on toteutettu neljä, vuosina 1995-1996, 2002-2003, 2005-2006, 2012-2013. Tällä hetkellä on meneillään ruotsinkielinen pelastajakurssi (nro 122, 2022-2023), joka valmistuu syksyllä 2023. Keskimäärin valmistuneita on 15 henkilöä/kurssi. Suomenkielisiltä pelastajakursseilta on lisäksi valmistunut yksittäisiä kaksikielisiä opiskelijoita. Seuraava kaksikielinen kurssin toteutus on suunniteltu vuodelle 2025.

227. Pelastusopistoon opiskelijaksi hakeva voi suorittaa pääsykokeen halutessaan ruotsin kielellä. Myös tentit on mahdollista suorittaa ruotsin kielellä. Pelastusopiston linjauksen mukaisesti keskeiset uudet julkaisut käännetään aina myös ruotsin kielelle. Sopimushenkilöstön koulutusjärjestelmän keskeinen kurssimateriaali käännetään myös ruotsin kielelle.

Vaaratiedotteet

228. Vaaratiedotteesta annetun lain (466/2012) ja sitä tarkentavan ohjeistuksen avulla on kyetty rakentamaan kielelliset oikeudet turvaava vaaratiedotejärjestelmä. Järjestelmä huomioi kansalliskielet ja saamen kielet. Vaaratiedote on annettava suomen ja ruotsin kielten lisäksi saamen kielellä, jos vaarallinen tapahtuma tai sen seuraukset kohdistuvat saamelaisen kotiseutualueelle.

229. Kolta-, inarin- ja pohjoissaamenkieliset tiedotteet erilaisiin vaaratilanteisiin on pyritty valmistelemaan ennalta, koska käänösapua ei ole helposti saatavilla. Sisäministeriön vaaratiedoteoppaan liitteenä olevassa saamenkielisten vaaratiedotteiden lisäohjeissa on määritelty mallifraasit ja paikannimet eri saamen kielillä, jotta saamenkielinen vaaratiedottaminen kyettäisiin toteuttamaan samaan aikaan kuin suomen- ja ruotsinkielinen.

Käypä hoito –suositusten kääntäminen ruotsin kielelle

230. Pääministeri *Sanna Marinin* hallitusohjelman (2019-2023) mukaan Käypä hoito -suositukset käännetään ruotsin kielelle. Kaikki Käypä hoito -suositukset on vuoden 2022 alussa käännetty ruotsiksi ja ne on julkaistu kaypahoito.fi- sivustolla.

11 ARTIKLA: JOUKKOVIESTIMET

Tuki valtakunnallisille vähemmistökielille sanomalehdille ja sähköisille julkaisuille

231. Valtioneuvosto voi myöntää tukea valtakunnallisilla vähemmistökielillä eli saamen, karjalan ja romanin kielillä sekä viittomakielellä julkaistavaan sanomalehteen ja verkkojulkaisuun sekä ruotsinkielisten uutispalvelujen tuottamiseen tukemiseen. Määrärahaa saa käyttää myös sellaisten saamen- tai karjalankielisten sisältöjen tuottamiseen, jotka sisältyvät suomen tai ruotsin kielellä julkaistaviin sanomalehtiin.

232. Vuonna 2022 tukea hakivat vain ruotsinkieliset mediat. Valtioneuvosto myönsi 0,5 miljoonaa euroa valtakunnallisilla vähemmistökielillä julkaistavien sanomalehtien ja niitä vastaavien sähköisten julkaisujen tukemiseen sekä ruotsinkielisten uutispalvelujen tuottamiseen.

Ruotsinkielinen radio- ja tv -toiminta

233. Svenska Yle vastaa Yle ruotsinkielisestä julkisesta palvelusta. Vuonna 2022 Svenska Ylen sisällöt ja palvelut tavoittivat viikoittain 91 prosenttia suomenruotsalaisista eli kaksi prosenttiyksikköä enemmän kuin edellisvuonna (2021:89). Tavoittavuus palasi siten kahden vuoden takaiselle tasolle. Suomen ruotsinkielisten mielestä Svenska Yle on onnistunut hyvin julkisen palvelun tehtävässään. Vuosittaisessa kyselytutkimuksessa Svenska Yle sai julkisen palvelun tehtävän hoitamisesta arvosanan 4,6 asteikolla yhdestä kuuteen (2021:4,4). Perinteinen radio ja televisio ovat edelleen hyvin tärkeitä suomenruotsalaisille ja kaksikielisille suomalaisille. Yli 30-vuotiaille suunnattu radiokanava Yle Vega tavoitti viikoittain 52 prosenttia suomenruotsalaisista eli kuuntelu kasvoi edellisvuodesta. Nuorisokanava Yle X3M:n tavoittavuus sen sijaan laski 19 prosenttiin viikossa, mikä kuvaa kohderyhmän muuttunutta mediankäyttöä. Televisiossa Yle Teeman kanssa kanavapaikan jakava Yle Fem tavoitti 43 prosenttia suomenruotsalaisista, kaksi prosenttiyksikköä edellisvuotta vähemmän.⁴¹

234. Ruotsinkielinen Yle Arena puolestaan tavoitti viikoittain 48 prosenttia ruotsinkielisistä, mikä jäi hieman aiempien vuosien tasosta.⁴²

235. Svenska Yle tarjoaa myös monipuolisesti asia- ja kulttuurisisältöjä suomenruotsalaisesta näkökulmasta. Uusiin avauksiin kuului muun muassa tv-sarja ”Livet - berättelser från Svenskfinland”, joka esittelee ihmisten arkea, kokemuksia ja elämäntarinoita eri puolilta ruotsinkielistä Suomea.⁴³

12 ARTIKLA: KULTTUURITOIMINTA JA PALVELUT

Taiteen edistäminen ja muu kulttuuritoiminta

236. Taide, kulttuuri ja moninainen Suomi -loppuraportissa⁴⁴ on useita toimenpideehtotuksia, joiden avulla pyritään edistämään muiden kuin suomea ja ruotsia äidinkielenä puhuvien asemaa taiteen ja kulttuurin alalla. Näihin kuuluvat mm. seuraavat:

- Annetaan arvoa monikielisyydelle ja eri kulttuurien tuntemukselle taiteen ja kulttuurialan työyhteisöissä. Käytetään suomen ja/tai ruotsin kielen osaamisvaatimuksia rekrytointikriteerinä ainoastaan silloin, kun se on laissa säädeltyä tai muuten perusteltua.

⁴¹ Yleisradion hallintoneuvoston kertomus eduskunnalle yhtiön toiminnasta vuonna 2022. <https://drive.google.com/file/d/1LdGF11eh0bzZxj9otiS23VpdTMh2uzG/view>

⁴² Ibid.

⁴³ Ibid.

⁴⁴ [Taide, kulttuuri ja moninainen Suomi : Kulttuuripolitiikka, maahanmuuttajat ja kulttuurisen moninaisuuden edistäminen -työryhmän loppuraportti - Valto \(valtioneuvosto.fi\)](#)

Ymmärretään, että työnsä voi myös taide- ja kulttuurialalla hoitaa menestyksellisesti, vaikka suomen tai ruotsin kielen taito ei olisi äidinkielen tasoista (Toimijat: Valtion ja kuntien kulttuurihallinto sekä taide- ja kulttuurilaitokset ja –organisaatiot).

- Tarjotaan Suomeen muuttaneille taiteilijoille ja kulttuurialan ammattilaisille mahdollisuuksia oppia suomea tai ruotsia tai kehittää kielitaitoaan myös työssä oppimalla. Lisätään taide- ja kulttuuritoimijoiden keskuudessa kielitietoisuutta eli ymmärrystä kielen käytön erilaisista tilanteista ja kielen piirteistä ja niiden merkityksestä. Jokainen kielen käyttäjä on myös kielen opettaja (Toimija: Taiteen ja kulttuurin toimiala).
- Lisätään selkosuomen ja selkoruotsin käyttöä taide- ja kulttuurilaitosten, festivaalien ja kulttuuritapahtumien suunnittelutyössä, viestinnässä ja toiminnassa sekä selkokielen ja selkeän yleiskielen käyttöön liittyvää osaamista. Hyödynnetään visuaalista ilmaisua sanallisen ilmaisun ohella (Toimijat: Taide- ja kulttuurilaitokset, festivaalit ja tapahtumat sekä Selkokeskus ja LL-Center).
- Lisätään taide- ja kulttuuritarjontaa suurimmilla vähemmistökielillä sekä mahdollisuuksien mukaan myös muilla kielillä. Järjestetään monikielisiä tilaisuuksia ja tapahtumia. Tuetaan vähemmistöryhmiä kaikille avoimen oman kulttuuritoiminnan järjestämisessä niin ryhmän omalla kielellä kuin suomeksi tai ruotsiksi (Toimijat: Taide, taide- ja kulttuurilaitokset, festivaalit ja tapahtumat sekä audiovisuaalinen ala).

13 ARTIKLA: TALOUS- JA YHTEISKUNTAELÄMÄ

Valtion omistamat yhtiöt

237. Vuonna 2020 oikeusministeriö toteutti edellisen kielibarometrin, joka on kyselytutkimus palveluiden saatavuudesta suomen ja ruotsin kielellä. Kyselyjen perusteella ruotsinkielinen vähemmistö oli kaikkein tyytymättömin valtionomisteisten yhtiöiden, eli Postin, Finavian ja Valtion rautateiden (VR) palveluihin ruotsin kielellä. Ero suomenkielisten tyytyväisyyteen oli myös suurin näiden palveluiden osalta.

14 ARTIKLA: YHTEYDET VALTAKUNNAN RAJOJEN YLI

238. Ei uutta raportoitavaa.

III.2 SAAMEN KIELI: ALUEELLINEN VÄHEMMISTÖKIELI

8 ARTIKLA: KOULUTUS

Varhaiskasvatus- ja hoito

Rahoitus varhaiskasvatuksen ja -hoidon saamenkieliseen opettajankoulutukseen

239. Varhaiskasvatuksen ja -hoidon saamenkielistä opettajankoulutusta on toteutettu opetus- ja kulttuuriministeriön erillisellä rahoituksella (vajaat 400 000 euroa). Lisäksi opetus- ja kulttuuriministeriö on myöntänyt Oulun yliopistolle vuoden 2021 lopussa rahoituksen (620 000€), jolla vastataan varhaiskasvatuksen opettajien osaaja- ja työvoimapulaan ja edistetään kelpoisuuksien saavuttamista nopeavaikutteisilla toimenpiteillä.

Kielipesät

240. Opetus- ja kulttuuriministeriö on jatkanut saamen kielipesien tukemista yhteistyössä Saamelaiskäräjien kanssa. Kielipesä on uhanalaisten kielten elvyttämiseksi kehitetty erityinen toimintamalli, jossa noudatetaan varhaisen täydellisen kielikylvyn menetelmää. Järjestämistalvaan kielipesätoiminta muistuttaa lasten varhaiskasvatusta/päivähoitoa, mutta sen tarkoituksena ei ole yleisen varhaiskasvatuksen antaminen vaan suvun tai perheen kadottaman kielen siirtäminen lapsille, jolloin syntyy uusia kielenpuhujia. Kielipesä on tutkimusten mukaan osoittautunut saamen kielten elvyttämisen tehokkaimmaksi menetelmäksi ja se on laajentunut kaikkiin kolmeen Suomen alueella puhuttavaan saamen kieleen. Saamelaisten kotiseutualueella kielipesissä varhaiskasvatusta saaneet lapset siirtyvät useimmiten saamenkieliseen esi- ja perusopetukseen. Saamen kielipesät ovat kasvattaneet Suomen saamen kielten aktiivisten puhujien määrää jo sadoilla. Kielipesätoiminnan merkitys Suomen saamen kielten ylisukupolviselle jatkuvuudelle on korvaamattoman arvokas.

241. Saamen kielipesätoimintaa järjestetään nykyisin 12 kielipesässä, joista inarinsaamenkielisiä on kolme, koltansaamenkielisiä on kaksi ja pohjoissaamenkielisiä on seitsemän. Saamen kielipesistä yhdeksän sijaitsee saamelaisten kotiseutualueella ja kolme kotiseutualueen ulkopuolella Sodankylän kirkonkylässä, Rovaniemellä ja Oulussa.

242. Opetus- ja kulttuuriministeriö myöntää määrärahan vuosittain Saamelaiskäräjille, joka jakaa avustukset kielipesätoiminnan ylläpitäjille, eli kunnille. Menettely perustuu saamelaiskäräjälain mukaiseen saamelaisten kulttuuri-itsehallintoon.

243. Viime vuosina opetus- ja kulttuuriministeriö on tukenut kielipesätoimintaa seuraavasti:

2020	1 200 000 euroa
2021	1 400 000 euroa
2022	1 520 000 euroa

Saamen kielten koulutus ja saamenkielinen opettajankoulutus

244. Saamen kielten (pohjoisaame, inarinsaame, koltansaame) koulutus ja saamenkielinen opettajankoulutus käynnistettiin opetus- ja kulttuuriministeriön erillisellä rahoituksella (750 000 euroa) vuonna 2018. Hankkeessa on kehitetty uusia ja vaikuttavampia malleja saamen kielen ja saamenkielisten opettajien koulutukseen ja koulutettu pohjoissaamen-, inarin- ja koltansaamenkielisiä opettajia. Hankkeessa laaditaan myös yhteistyössä Pohjois-Suomen yliopistojen ja sidosryhmien kanssa 10 vuoden suunnitelma saamenkielisten erityisopettajien, varhaiskasvattajien ja aineenopettajien kouluttamisesta. Opetus- ja kulttuuriministeriö on myöntänyt hankkeelle jatkoajan vuoden 2022 loppuun saakka hankkeen loppuun viemiseen.

Saamenkielinen oppimateriaalityö

245. Opetus- ja kulttuuriministeriölle tehty selvitys saamelaistiedosta peruskoulun suomen- ja ruotsinkielisissä oppimateriaaleissa⁴⁵ osoitti, että saamelaistiedon määrä suomen- ja ruotsinkielisissä perusopetuksen oppimateriaaleissa on vähäinen ja tiedon laatu vaihteleva. Selvityksessä eritellään oppiainekohtaisia huomioita oppimateriaalien saamelaistiedosta. Eri oppiaineissa toistuu saamelaistiedon painottuminen nyky-yhteiskunnan sijaan menneisyyteen, ste-

⁴⁵ Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisu 2020:29.

reotypioita toistavat kuvitukset ja saamen kielten ja kulttuurien pelkistäminen yhdeksi kieleksi ja kulttuuriksi.

246. Saamelaiskäräjät on tuonut esiin, että opetus- ja kulttuuriministeriön myöntämä rahoitus saamelaiseen kulttuuri- ja kielipesätoiminnan järjestämiseen ei ole vakituista eikä se vastaa tarpeita. Saamelaiskäräjät pitää etäopetuksen kehittämistä tärkeänä, koska saamelaisia asuu Suomessa noin 230 kunnan alueella, minkä takia useimmilla kouluilla ei halutessaankaan ole mahdollisuutta saamen kielen lähiopetuksen tai saamenkielisen lähiopetuksen järjestämiseen. Kotiseutualueen ulkopuolella annetaan pohjoissaamen kielen perusopetusta täydentävää lähiopetusta (2022–2023) Helsingissä, Oulussa ja Rovaniemellä. Helsingin Pasilan peruskoulussa toimii pohjoissaame-suomi-kaksikielinen alkuopetuksen luokka. Oulun ja Rovaniemen kaupungeilla on myös suunnitelmia saame-suomi-kaksikielisen opetuksen käynnistämiseksi. Saamelaiden kotiseutualueen ulkopuolella asuu noin 2000 alle 18-vuotiasta saamelaislasta ja -nuorta.

247. Lapsiasiavaltuutettu on tuonut esiin, että hänen tapaamansa saamelaislapset toivat esiin, että pitävät tärkeänä saamenkielisten opettajien pätevyyttä ja kouluttamista. Kouluttamisen tosiasiallinen mahdollistaminen työn ohella on todella tärkeää, ja opettajakoulutuksen tulee olla joustavaa sekä aikataulullisesti että paikallisesti.

248. Lisäksi lapsiasiavaltuutettu korostaa sitä, että saamen kielten opetuksen vahvistamisessa on kiinnitettävä huomiota kielten välillä vallitsevaan epätasa-arvoon. Syksyllä 2021 saamelaislapsia tavatessaan lapsiasiavaltuutettu kiinnitti huomiota siihen, että yhdellä pohjoissaamelaisella ryhmällä miltei kaikki opetus oli saatavilla saameksi, ja tämän ryhmän oppilaille pohjoissaame olikin suomea vahvempi kieli. Toisella pohjoissaamelaisella ryhmällä saamen kielen opetusta oli vain kaksi oppituntia viikossa. Koltansaamenkielisessä ryhmässä kahden saamen kielen oppitunnin lisäksi muuta opetusta oli saatavilla saameksi, mutta koska valtaosan äidinkieli oli suomi, opiskelivat he suomeksi. Inarinsaamelaisen ryhmän oppilaat taas olivat saamen kielen luokalla, jossa opetus oli inarinsaameksi mutta oppikirjat suomeksi. Lapsiasiavaltuutettu haluaakin kiinnittää huomiota myös oppimateriaalin saatavuuteen. Vaikka opetusta annettaisiin vähemmistökielillä, ei oppimateriaaleja ole välttämättä saatavilla ja niiden tuottaminen saattaa jäädä yksittäisen opettajan harteille.

249. Kirkkohallitus on tuonut esiin, että seurakunnat ovat tarjonneet tilojaan kielipesätoimintaan saamelaiden kotiseutualueilla ja pohjoissaamen kielikoulutusta on tarjottu projektituonteisesti seurakuntien työntekijöille vuosina 2020–2021. Kirkkohallitus toteaa, että evankelis-luterilainen kirkko ei pysty palvelemaan kirkon koltansaamenkielisiä jäseniä heidän äidinkieltään, mutta että kirkossa on ryhdytty aktiivisesti toimimaan siihen suuntaan, että kaikki Suomessa puhuttavat saamen kielet tuodaan tasa-arvoisina näkyviin kirkon työssä. Saamen kieliä puhuvia pappeja on vain muutamia ja muissa kirkon työntekijäryhmissä saamenkielten taitoisia ei juuri löydy.

250. Saamelaiskäräjät on tuonut esiin alkuperäiskansa saamelaisia koskevan tiedon (saamelaiden historia ja yhteiskunnallinen asema, saamen kielten tilanteet, saamelainen kulttuuri ja perinnetieto) puuttumisen suomalaisen koulun opetuksesta.

251. Suomen YK-liitto esittää huolensa koulujen resurssiniukkuudesta vähemmistökielten aseman osalta ja toivoo kuntien tehokkaammin turvaavan koulujen mahdollisuudet toteuttaa oman äidinkielen opetuksen tarjontaa. Lisäksi panostusta tarvitaan riittävien ja virikkeellisten oppimateriaalien hankintaan, opettajien täydennyskoulutukseen, vähemmistökielisen avustajaresurssin saatavuuteen ja eri toimijoiden välisen yhteistyön kehittämiseen. Suomen YK-liitto kannustaa lisäksi selvittämään ja edistämään oman äidinkielen kaksoiskielisyyden mahdollistamista oman äidinkielenopetuksen turvaamiseksi.

9 ARTIKLA: OIKEUSVIRANOMAISET

Poliisien sähköiset palvelut ja saamenkielisen henkilöstön lisääminen poliisiin

252. Poliisi on kehittänyt edelleen sähköisiä palveluitaan kieliasioiden osalta. Pyrkimyksenä on vielä tämän vuoden aikana tuottaa pohjoissaameksi poliisin internet-sivustolle osiot passi, henkilökortti sekä rikosilmoitusosioon. Lisäksi pyritään lisäämään selkokielen määrää internetsivuilla, rakennetaan laskeutumissivu ukrainankielisille tiedotteille, blogeille ja muille sisällöille ja selvitetään viittomakielisen ohjeistuksen tarvetta sekä toteutusmahdollisuuksia.

253. Saamenkielisen henkilöstön lisäämiseksi poliisi on järjestämässä yhdessä muiden viranomaisten kanssa rekrytointikampanjaa saamelaisten kotiseutualueella. Rekrytointikampanjan tarkoituksena on lisätä saamenkielisen henkilöstön määrää poliisissa sekä muissa viranomaisissa ja näin tehostaa saamen kielen palveluiden saatavuutta sekä parantaa tietoisuutta vähemmistökielistä.

10 ARTIKLA: HALLINTOVIRANOMAISET JA JULKISET PALVELUT

Hätäkeskustoiminta

254. Venäjän ja viron kielisten palvelujen osalta hätäkeskuspäivystäjä voi ottaa avuksi tulkkauspalvelun. Hätäkeskuslaitos ostaa tulkkauspalvelua Semantix Finland Oy:lta. Simultaanitulkkauksessa on käytetty 27 eri kieltä ja valmiuksia on muihinkin kieliin. Haasteena ovat saamen kielet, joiden osalta Hätäkeskuslaitoksessa ei ole näitä kieliä taitavia päivystäjiä. Saamen kielten simultaanitulkkausta ei tällä hetkellä ole saatavissa. Hätäkeskuslaitos on selvittänyt saamenkielisen tulkkauspalvelun saamista myös muista tulkkauspalveluista tarjoavista yrityksistä, mutta tulkkia ei ole toistaiseksi löytenyt. Hätäkeskuslaitokselta saadun tiedon mukaan viimeisten vuosien aikana ei ole tilastoitu saamenkielisiä hätäpuheluita.

Pelastustoimi

255. Lapin pelastuslaitoksen nettisivut ovat ainoastaan suomeksi. Saamenkielisen henkilöstön puuttuminen pelastustoimessa voi aiheuttaa vaaratilanteen, esimerkiksi tilanteissa, jossa saamenkielistä paikannimistöä ei tunneta. Saamelaiskäräjien näkemyksen mukaan pelastusalan koulutusta tulisi kehittää paremmin sopivaksi saamelaisten kotiseutualueella asuville nuorille esimerkiksi monimuoto-opintoja mahdollistamalla.⁴⁶ Sisäministeriön pelastusosasto tulee arvioimaan pelastusalan koulutuksen mahdolliset kehittämistarpeet tältä osin.

256. Saamelaisten kotiseutualueen sopimusalokuntatoiminnassa on mukana saamen kielen taitoista henkilöstöä, joiden panostus on usein ollut merkittävää pelastustehtävissä saamelaisten kotiseutualueella.

257. Lapin pelastuslaitos on tällä hetkellä päivittämässä verkkosivujaan ja sivuston keskeiset osiot tullaan kääntämään saamen kielille. Pelastustoimi.fi -verkkosivustoa on tarkoitus vuoden aikana päivittää siten, että siellä julkaistaan saamenkieliset tiivistelmät sivuston pääsisällöistä ja saamen kieliset käännökset pelastustoimen käytössä olevista valtakunnallisista sähköisistä lomakkeista.

---

⁴⁶ Ks. Hallituksen kertomus kielilainsäädännön soveltamisesta 2021, s. 100.

11 ARTIKLA: JOUKKOVIESTIMET

Ylen saamenkieliset sisällöt ja palvelut

258. Ylen saamenkielinen toimitus Yle Sápmi vastaa Ylen saamenkielisestä julkisesta palvelusta. Sen tehtäviin kuuluvat saamenkieliset ja saamelaiskulttuuria käsittelevät sisällöt ja palvelut, joita toimitus tuottaa kolmella Suomessa puhutulla saamen kielellä eli inarin-, koltan- ja pohjoissaameksi sekä suomeksi. Uutis- ja ajankohtaissisältöjen lisäksi tarjontaan kuuluu kulttuuria, lasten ja nuorten sisältöjä sekä hengellisiä sisältöjä radioon, televisioon ja verkkoon. Niillä on tärkeä rooli saamen kielten ja kulttuurin elinvoiman vahvistajana.⁴⁷

259. Vuonna 2022 Yle Sámi Radion kanavalla lähetettiin saamenkielistä radio-ohjelmaa arkipäivisin noin 8,5 tuntia päivässä eli hieman edellisvuotta enemmän. Kolmea Suomessa puhuttua saamen kieltä kuullaan ohjelmavirrassa joka päivä. Pohjoissaamenkielistä sisältöä on eniten, mutta myös harvinaisempia inarin- ja koltansaamenkieliä on lähetyksissä lähes päivittäin. Uhanalaisten saamenkielten näkökulmasta radiotakin tärkeämpi julkaisualusta on Yle Arena, jossa sisällöt ovat saavutettavissa saamelaisalueen ulkopuolella. Nuorten saamelaisten lisäksi myös vanhemmat sukupolvet seuraavat saamenkielisiä sisältöjä yhä enemmän mobiilisti ja Yle Arenasta perinteisen radion ja television rinnalla. Tämä vaikuttaa myös saamenkielisten sisältöjen tuotantoon.⁴⁸

260. Vuoden 2022 marraskuussa Yle julkaisi maailman ensimmäisen koltansaamenkielisen podcastin uutis- ja ajankohtaisaiheisen podcast-ohjelman ”Mistä en puhuisi mummon kanssa” (Má’st jiõm mainste’če ääkkain). Jatkossa on tarkoitus kehittää vastaavanlainen palvelu myös inarin- ja pohjoissaamenkielisille yleisöille julkaistavaksi Ylen digitaalisissa palveluissa.⁴⁹

261. Saamenkielisille television katsojille Yle Sápmi tarjosi pääasiassa uutis- ja ajankohtais- sekä lastensisältöjä. Saamenkielisen Yle Ođđasat- uutisten ensilähetyksen keskikatsojamäärä kasvoi vuonna 2022 yli neljänneksellä, 209 000 katsojaan, mikä kieli kiinnostuksesta kotimaan saamenkielisiä uutisia kohtaan.⁵⁰

12 ARTIKLA: KULTTUURITOIMINTA JA PALVELUT

Dihtosis –hanke

262. Opetus- ja kulttuuriministeriö on vuosina 2018-2022 tukenut Dihtosis-hanketta, jonka avulla koululaisille levitetään tietoa saamelaisista ja saamelaiskulttuurista kouluvierailuiden ja materiaalien, mukaan lukien pelien avulla. Hanketta on toteuttanut saamelaistennuorisoneuvosto. Hanke on osoittautunut onnistuneeksi ja se on otettu hyvin vastaan kouluissa. Lisäksi ministeriö on jatkanut Suomen saamelaisnuorten järjestön (Suoma Sámi Nuorat) toiminnan tukemista. Yhdistyksen toiminta on omiaan tuomaan esiin saamelaisuutta osana yhteiskuntaa. Ministeriö on myös tukenut vuosittaista saamelaisten kulttuuritapahtuman järjestämistä. Tapahtuma esittelee saamelaisnuorten kulttuuria eri taiteenaloilla. Tuki saamelaisnuorten kulttuuritapahtumalle on myönnetty saamelaiskäräjien kautta.

---

⁴⁷ Yleisradion hallintoneuvoston kertomus eduskunnalle yhtiön toiminnasta vuonna 2022. <https://drive.google.com/file/d/1LdGF11eh0bzZxj9otiS23VpdTMh2uzG/view>

⁴⁸ Ibid.

⁴⁹ Ibid.

⁵⁰ Ibid.

13 ARTIKLA: TALOUS- JA YHTEISKUNTAELÄMÄ

263. Ei uutta raportoitavaa.

14 ARTIKLA: YHTEYDET VALTAKUNNAN RAJOJEN YLI

Pohjoismainen saamelais sopimus

264. Pohjoismaista saamelais sopimusta neuvoteltiin viiden vuoden ajan Norjan, Ruotsin ja Suomen hallitusten sekä kolmen valtion saamelaiskäräjien välillä. Neuvottelutulos saavutettiin syksyllä 2016, ja sopimus parafoitiin tammikuussa 2017. Sopimuksen keskeinen merkitys on siinä, että se mahdollistaa jatkossa paremman yhteistyön erityisesti saamen kielen ja kulttuurin säilymisedellytysten turvaamiseksi. Pohjoismainen sopimus ei toisi mukanaan uusia oikeuksia esimerkiksi suhteessa maankäyttöön tai elinkeinoihin. Sopimus olisi merkityksellinen myös kansainvälisen oikeuden kehityksen näkökulmasta, koska se olisi ensimmäinen alueellinen ihmisoikeussopimus alkuperäiskansan oikeuksista. Kansainvälistä kiinnostusta on herättänyt myös se, että sopimus on neuvoteltu valtioiden ja alkuperäiskansan kesken.

265. Sopimuksen mukaan Saamelaiskäräjien tulee hyväksyä sopimus ennen hallitusten allekirjoitusta. Saamelaisten parlamentaarinen neuvosto on toimittanut Saamelaiskäräjien yhteisen ehdotuksen asioista, joiden osalta neuvottelut tulisi avata uudelleen. Vaihtoehtoisista tavoista edetä käydään keskusteluja valtion virkamiesten ja Saamelaiskäräjien kesken.

266. Pohjoismaista saamelais sopimusta neuvoteltiin viiden vuoden ajan Norjan, Ruotsin ja Suomen hallitusten sekä kolmen valtion saamelaiskäräjien välillä. Neuvottelutulos saavutettiin syksyllä 2016, ja sopimus parafoitiin tammikuussa 2017. Sopimuksen keskeinen merkitys on siinä, että se mahdollistaa jatkossa paremman yhteistyön erityisesti saamen kielen ja kulttuurin säilymisedellytysten turvaamiseksi. Pohjoismainen sopimus ei toisi mukanaan uusia oikeuksia esimerkiksi suhteessa maankäyttöön tai elinkeinoihin. Sopimus olisi merkityksellinen myös kansainvälisen oikeuden kehityksen näkökulmasta, koska se olisi ensimmäinen alueellinen ihmisoikeussopimus alkuperäiskansan oikeuksista. Kansainvälistä kiinnostusta on herättänyt myös se, että sopimus on neuvoteltu valtioiden ja alkuperäiskansan kesken.

267. Sopimuksen mukaan Saamelaiskäräjien tulee hyväksyä sopimus ennen hallitusten allekirjoitusta. Saamelaisten parlamentaarinen neuvosto on toimittanut Saamelaiskäräjien yhteisen ehdotuksen asioista, joiden osalta neuvottelut tulisi avata uudelleen. Vaihtoehtoisista tavoista edetä käydään keskusteluja valtion virkamiesten ja Saamelaiskäräjien kesken.

Suomen ja Venäjän välisen rajaliikenteen rajoittaminen

268. Suomi rajoittaa venäläisten matkustamista Schengen-viisumeilla turismitarkoituksessa Suomeen sekä kauttakulikutarkoituksessa muualle Schengen-alueelle. Maahantulorajoitukset ovat voimassa toistaiseksi. Erikseen määriteltyjen erityisryhmien maahantuloon viisumilla ei lähtökohtaisesti kohdistu rajoituksia.

LIITTEET

[Valtioneuvoston perus- ja ihmisoikeustoimintaohjelma 2020–2023](#)

[Hallituksen kertomus kielilainsäädännön soveltamisesta 2021](#)